

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Taidetoimintaa hoitoyksiköihin

– Toimenpide-ehdotuksia taiteen hyvinvointityön tueksi

Piia Pentti

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)

9 / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuurituotannon koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Piia Pentti	Sivumäärä 65 ja 13 liitesivua
Työn nimi Taidetoimintaa hoitoyksiköihin – Toimenpide-ehdotuksia taiteen hyvinvointityön tueksi	
Ohjaavat opettajat Minna Hautio & Jarmo Röksä	
Työn tilaaja Taiteen edistämiskeskuksen Lounais-Suomen toimipiste	
Tiivistelmä <p>Taiteen ja kulttuurin on osoitettu kiistatta vaikuttavan ikääntyneiden kokonaisvaltaiseen terveyteen ja hyvinvointiin. Viime vuosikymmeninä taiteen mahdollisuuksia hoitotyön tukena on tutkittu lukuisissa hankkeissa ja projekteissa. Terveys- ja hyvinvointivaikutusten ohella tulisi luova toiminta nähdä hoitoyksiköissä jokaisen ihmisen perusoikeutena. Tällä hetkellä ammattitaiteilijoiden toteuttaman taidetoiminnan järjestämisestä hoitoyksiköissä ei ole olemassa valtakunnallista mallia tai suosituksia.</p> <p>Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, mitä taiteilijoiden mielestä tarvitaan, jotta taidetoiminnalla olisi mahdollisuus integroitua osaksi vanhustenhoitotyötä. Samalla tutkimus selvittää, miten Taiteen edistämiskeskus voi osana valtion kulttuurihallintoa toimia taidetoiminnan tukena. Menetelmätriangulaationa toteutettu tutkimus kartoitti taidekentän toimijoiden näkemyksiä taidetoimintaa kohtaavista haasteista ja kehittämistarpeista. Tutkimusaineistoa kerättiin erimuotoisilla haastatteluilla, kyselylomakkeella, osallistuvalla havainnoinnilla ja asiantuntijoiden koulutuspäivillä. Työn tilaajana toimi Taiteen edistämiskeskuksen Lounais-Suomen toimipiste.</p> <p>Tutkimuksen perusteella taidetoiminnan kohtaamia merkittäviä haasteita ovat taidetoiminnan määrittämätön asema osana sosiaali- ja terveydenhoitotyötä, resurssien ja yhteisen toimintakulttuurin puute sekä paikoittain työn vähäinen tunnettuus. Taidetoimintaa tuottavat taiteilijat puolestaan kokevat palveluidensa markkinoinnin hoitoyksiköihin haasteellisenä. Tutkimuksen lopussa on koottu toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia taidetoiminnan edistämiseksi. Tutkimusta voidaan hyödyntää ohjaavana työkaluna taidetoiminnan valtakunnallista palvelurakennetta kartoitettaessa.</p>	
Asiasanat Kulttuurituotanto, kulttuuripalvelut, kulttuurihallinto, vanhustenhuolto, hyvinvointipalvelut, terveyden edistäminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
The Degree Programme in Cultural Management

ABSTRACT

Author Piia Pentti	Number of Pages 65 and 13 appendix pages
Title Art activities to care units – Operation suggestions for supporting health promoting by means of art	
Supervisors Minna Hautio & Jarmo Röksä	
Subscriber Arts Promotion Centre Finland, The Regional Office of Southwest Finland	
Abstract <p>It has been indisputably proved that arts and culture have positive effects on the overall well-being of the elderly. In the last couple of decades, the opportunities of art as a supporting element in nursing have been researched in countless projects. Creative activities shouldn't be seen only through the health and well-being effects, but as a basic right for everyone. At the moment there are no national examples or recommendations of how to arrange art activities carried out by professional artists in the care units.</p> <p>It is one of the purposes of this research to find out what the artists think is needed in order to make it possible for the art activities to integrate with nursing of the elderly people. At the same time the report is clarifying how the Arts Promotion Centre Finland, as a part of the cultural government of the state, can support art activities. The research was carried out as methodological triangulation. It surveys the views of the workers in the field of art about developing art activities and about the challenges it faces. The research material was gathered from an inquiry, different interviews, observant participation and participating schooling events. The orderer of the research was the The Regional Office of Southwest Finland of the Arts Promotion Centre Finland.</p> <p>According to the research, some of the significant challenges art activities face are its undefined position as a part of the social and health care services, the lack of resources, the lack of mutual ways of acting and the fact that at some places the concept of it is not known well. The artists providing art activities, for their part, see that marketing their services to the institutions is challenging. There is a collection of operation suggestions and recommendations for enhancing the art activities at the end of the report. This research can be used as a guiding tool for surveying the national service structure.</p>	
Keywords Cultural management, cultural services, elderly care, health services, health promotion	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KESKEISET KÄSITTEET	7
2.1 Taiteen edistämiskeskus	7
2.2 Läänintaiteilija	8
2.3 Taidetoiminta	9
3 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA NYKYTILA	12
4 MENETELMÄT	16
4.1 Kysely Osaamispolun taiteilijoille	17
4.2 Läänintaiteilijoiden haastattelut	19
4.3 Hanketyöntekijöiden haastattelut	22
4.4 Osallistuva havainnointi	25
4.5 Muut aineistonkeruumenetelmät	26
5 AINEISTON ANALYYSI	29
5.1 Kysely Osaamispolun taiteilijoille	30
5.2 Läänintaiteilijoiden haastattelut	34
5.3 Hanketyöntekijöiden haastattelut	37
5.4 Osallistuva havainnointi	41
5.5 Muu aineisto	43
6 TOIMENPIDE-EHDOTUKSET JA SUOSITUKSET	48
7 PALAUTEKESKUSTELU JA LOPPUPÄÄTELMÄ	58
LÄHTEET	62
LIITTEET:	66
LIITE 1: Osaamispolun taiteilijat	66
LIITE 2: Kyselylomake Osaamispolun taiteilijoille	68
LIITE 3: Läänintaiteilijoiden haastattelulomake	71
LIITE 4: Koulutuspäivän ohjelma	72
LIITE 5: Kutsu Kulttuurihyvinvointi-kahvilaan	73
LIITE 6: Elämänkaarilomake	74

1 JOHDANTO

Taiteella ja kulttuurilla on todistettu olevan lukuisia positiivisia vaikutuksia ikäihmisten terveyteen ja hyvinvointiin. (Engström 2013.) Ikääntyneille suunnatulla osallistavalla taidetoiminnalla on osoitettu olevan myönteisiä vaikutuksia muun muassa mielialan kohenemiseen, kiinnittymiseen aikaan ja paikkaan sekä muistin aktivoitumiseen. Taidetoiminnalla voidaan myös lievittää yksinäisyyttä ja lisätä tunnetta yhteisöön kuulumisesta. (THL 2013.) Kun vanhus voi paremmin, myös omaiset voivat paremmin ja hoitohenkilökunnan työ on mielekkäämpää. (Liikanen 2010; Ukkola 2011, 92–93.) Työn lähtökohtana on usein toiminnan hyvinvointivaikutuksien ohella näkemys taiteesta ja kulttuurista jokaisen ihmisen perusoikeutena (Luotonen 2013, 31). Luovan toiminnan oikeutusta hoitolaitoksessa ei siis tarvitse hakea, vaan sen tulisi olla luonteva ja tärkeä osa jokaisen hoitolaitoksen arkea (Ukkola 2001, 81).

Taiteen vaikutuksista perinteisen hoitotyön tukena on olemassa jo laajaa näyttöä kotimaisten ja kansainvälisten tutkimusten, opinnäytetöiden ja hankejulkaisujen muodossa. Pelkästään vuonna 2011 Suomessa ilmestyi neljätoista alueellista taiteen ja kulttuurin hyvinvointiselvitystä eri oppilaitosten ja alueellisten taidetoimikuntien yhteistyönä. (THL 2013.) Vaikka valtakunnallista osaamista ja vahva tahtotila työn eteenpäin viemiselle löytyy, toimintakentällä yleisesti tunnistettuna ongelmana on se, että taiteella ei ole vielä määriteltyä asemaa osana sosiaali- ja terveydenhoitotyötä. Ala kaipaa yhä selkeämpiä raameja ja vakaata jatkuvuutta. Tällä hetkellä ammattitaiteilijoiden toteuttama taidetoiminta näyttäytyy sosiaali- ja terveydenhoitotyössä pääsääntöisesti määräaikaisina hankkeina ja projekteina. Taidetoiminnan tuottamiselle ei ole tällä hetkellä olemassa valtakunnallisesti yhtenevää mallia.

Tässä opinnäytetyössäni selvitän, mitä taiteilijoiden mielestä tarvitaan, jotta taide saadaan integroitua osaksi hoitotyötä. Samalla selvitän, miten Taiteen edistämiskeskus voi osana valtion kulttuurihallintoa toimia taidetoiminnan tukena. Opinnäytetyöni tarkoitus on luoda valtakunnallisia suosituksia ja toimenpideehdotuksia Taiteen edistämiskeskukselle taidetoiminnan järjestämisestä vanhustenhoitotyössä. Opinnäytetyössäni keskityn erityisesti taiteen asemaan van-

hustyössä, mutta ehdotettuja toimenpiteitä voidaan soveltaa myös muiden ympärivuorokautisen hoidon asukkaiden taidepalveluiden tuottamiseen ja vaikutteita ottaa laajemminkin hoitotyöhön. Työn tilaajana toimii Taiteen edistämiskeskuksen Lounais-Suomen toimipiste.

Tarve tälle opinnäytetyölle syntyi Taiteen edistämiskeskuksen Lounais-Suomen toimipisteen Osaamispolku-hankkeen aikana, jossa suoritin kolmen kuukauden mittaisen harjoittelujakson. Osaamispolulla taiteen hyvinvointityöstä kiinnostuneita varsinaissuomalaisia ammattitaiteilijoita valmennettiin työskentelemään hoitoyksiköissä vanhusten, omaisten ja hoitohenkilökunnan tukena. Harjoittelujakson aikana tapasin kymmeniä taiteilijoita, ikäihmisiä, hanketyöntekijöitä ja sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, joiden kanssa käytyihin keskusteluihin ja osallistuvaan havainnointiin perustan suurimman osan havainnoistani. Lisäksi olen kerännyt aineistoa kyselylomakkeella, haastatteluilla ja kirjallisesta lähdemateriaalista. Kehittämistyölle hyödyllistä aineistoa sain myös asiantuntijoiden järjestämissä koulutuspäivissä.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Taiteen edistämiskeskus

Suomen taiteenedistämisen järjestelmä luotiin 1960-luvulla, jolloin suomalaisen taidejärjestelmän, taidepolitiikan ja taiteilijatuken katsotaan siirtyneen hyvinvointivaltion aikakauteen. Jo tuolloin järjestelmän eräänä keskeisenä tehtävänä nähtiin kulttuurin demokratisointi eli kulttuuripalveluiden tasa-arvoisen saavutettavuuden turvaaminen. Samalla luotiin alueelliset taidetoimikunnat maan jokaiseen lääniin vastaamaan aluekohtaisesta taiteen edistämisestä. Taidetoimikuntien tehtäviksi määriteltiin tuolloin taiteilija-apurahojen jakaminen, taidepoliittinen ohjelma- ja kehittämistyö sekä alan tutkimustoiminta. (Jokinen & Rautiainen 2008, 22, 28, 30.)

Vielä vuonna 2012 suomalaisen taiteenedistämisen päätösorganisaation muodostivat taiteen keskustoimikunta ja sen jaostot, valtion yhdeksän taiteenalakoh- taista taidetoimikuntaa, kaksi erillislautakuntaa, valtion taideteostoimikunta ja kolmetoista alueellista taidetoimikuntaa. Monihaaraisen taidetoimikuntajärjes- telmän rikkautena nähtiin erityisasiantuntemuksen ulottuminen jokaiselle taiteen alalle ja niiden alagenreihin. Määräaikaisilla luottamustoimikausilla puolestaan haluttiin tuoda vaihtuvuutta niin toimikuntiin kuin kulttuuri- ja taidepoliittisiin nä- kemyksiin. (Jokinen & Rautiainen 2008, 15.)

Marraskuussa 2012 eduskunta hyväksyi lain uudesta Taiteen edistämiskeskuk- sesta. Laki astui voimaan 1.1.2013. Lakiuudistuksen myötä Taiteen edistämis- keskus korvasi taiteen keskustoimikunnan ja alueellisten taidetoimikuntien toi- mistot siirtyivät sen alue- ja sivutoimipisteiksi. Alueelliset taidetoimikunnat luot- tamuseliminä säilyivät entisellään, joskin niiden lakisääteiset tehtävät muuttui- vat. Samalla perustettiin taideneuvosto, jolle siirrettiin päätösvaltaa valtioneu- vostolta ja ministeriöiltä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012). Uuden taideneu- voston tehtävä on toimia opetus- ja kulttuuriministeriön taidepolitiikan asiantunti- jana. Taiteen edistämiskeskuksen tehtäviä opetus- ja kulttuuriministeriön alai- sena asiantuntijavirastona ovat muun muassa taiteilijoiden kansallisten ja kan-

sainvälisten työskentelyedellytyksien edistäminen, taiteilijoiden toimeentuloedellytyksien edistämiseen osallistuminen, läänintaiteilijoiden toimialoista ja tehtävistä päättäminen sekä perustellun ehdotuksen laatiminen opetus- ja kulttuuriministeriölle valtion talousarvioon otettavista toimialansa määrärahoista (HE 52/2012). Urheilu- ja kulttuuriministeri Paavo Arhinmäen mukaan lakiuudistuksella haluttiin tuoda päätöksenteko lähemmäs taidekenttää, ja siten vahvistaa taiteen autonomiaa (PTK 61/2012).

Lakiuudistuksen myötä taiteen edistämiskeskuksen päätoimipiste keskitettiin Helsinkiin. Helsingissä sijaitsevan päätoimipisteen lisäksi Suomessa toimii kahdeksan taiteen edistämiskeskuksen aluetoimipistettä, joista kolmella on sivutoimipisteitä. Alue- ja sivutoimipisteet ovat:

1. Kaakkois-Suomen ja Hämeen aluetoimipiste Kouvolassa ja sivutoimipiste Hämeenlinnassa
2. Lounais-Suomen aluetoimipiste Turussa ja sivutoimipiste Porissa
3. Itä-Suomen aluetoimipiste Kuopiossa ja sivutoimipisteet Joensuussa ja Mikkelissä
4. Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun aluepiste Oulussa
5. Lapin aluetoimipiste Rovaniemellä
6. Pohjanmaan aluetoimipiste Vaasassa
7. Keski-Suomen aluetoimipiste Jyväskylässä
8. Pirkanmaan aluetoimipiste Tampereella

2.2 Läänintaiteilija

Vuonna 1972 perustettu läänintaiteilijajärjestelmä syntyi pyrkimyksestä alueellisen eriarvoisuuden vähentämiseen sekä tarpeesta saada alueellisen taidehallinnon palvelukseen taiteellisen koulutuksen saanutta työvoimaa erilaisiin ohjaus-, järjestely- ja ideointitehtäviin (Luostarinen 2012). Taiteen edistämiskeskuksen aluetoimipisteissä työskentelevät läänintaiteilijat edustavat oman taiteenalansa lisäksi monipuolista tuottajaosaamista. Läänintaiteilijat edistävät työllään alueensa ammatti- ja harrastajataidetta. Yleisölle läänintaiteilijan työn tulokset

konkretisoituvat usein erilaisina tapahtumina, järjestötoimintana ja kansainvälisinä kulttuuri- ja taideyhteyksinä. (Oesch 2012, 27, 112.)

Taiteen edistämiskeskus valitsee läänintaiteilijat 2–5 vuoden toimikausille. Yh-täaikaisesti Suomessa voi työskennellä 49 läänintaiteilijaa. Läänintaiteilijan va-lintaan vaikuttavat alueiden tai taiteenalojen kulloinkin olemassa olevat tarpeet ja kehittämiskohteet. Läänintaiteilijalta edellytetään taide- ja kulttuurialan koulu-tuksen lisäksi taidehallinnon rakenteiden ja käytäntöjen tuntemusta sekä kykyä itsenäiseen projektisuunnitteluun ja -toteutukseen. (Mt., 80.)

Järjestelmä on 40 toimintavuotensa aikana osoittanut tarpeellisuutensa ja te-hokkuutensa. Taiteen edistämiskeskuksen monihaaraisen organisaatoraken-teen ja valtakunnallisen läänintaiteilijajärjestelmän ansiosta organisaatio pystyy reagoimaan nopeastikin ajankohtaisiin aiheisiin. Kansainvälisesti ainutlaatuista läänintaiteilijajärjestelmää voi pitää esimerkkinä toimintamuodosta, jolla on saa-tu aikaan merkittäviä tuloksia ilman yksityiskohtaista ohjeistusta ja suuria talou-dellisia panostuksia (Luostarinen 2012).

2.3 Taidetoiminta

Taide- ja kulttuuritoiminta ovat viime vuosina yleistyneet sosiaali- ja terveyden-huollossa. Vaikka taide- ja kulttuuritoimintaa hoidon tukena on kehitetty sadois-sa eri hankkeissa, alalta puuttuu yhä yhteinen termistö. Turun yliopiston kulttuu-risen terveyden ja hyvinvoinnin professori Marja-Liisa Honkasalon mukaan tai-teen ja kulttuurin hyvinvointityöstä puhutaan taiteen soveltavana käyttönä, voi-mauttavana taidetoimintana, taidelähtöisinä tai sosiokulttuurisina menetelminä sekä yhteisötaiteena. (Luotonen 2013.) Opinnäytetyössäni käytän vanhuksille suunnatusta taiteen hyvinvointityöstä yksinkertaista termiä taidetoiminta.

Yhteistä kaikille edellä mainituille toiminnan muodoille on pyrkimys parantaa kohderyhmän elämänlaatua ja tuoda hyvinvointia taiteen keinoin ammattitaiteili-jan ohjauksessa. Taidetta tehdään kulloinkin kyseessä olevan erityisryhmän ehdoilla, jolloin tärkeintä ei ole taiteellinen lopputulos, vaan itse prosessi. Taitei-lijat voivat tukea ikääntyneiden hyvinvointia muun muassa tanssin, kuvataiteen,

valokuvan, sanataiteen, musiikin, teatterin ja muistelutyön keinoin. Taidetoimintaa voidaan tehdä joko ryhmissä tai tarpeen mukaan yksittäisen vanhuksen vuoteen äärellä. Ammattitaitelijoiden toteuttaman taidetoiminnan teemat kumpuavat hoitoyksikön asukkaiden omista muistoista, kokemuksista ja tarpeista. Vaikka työmenetelmät eivät ole vielä vakiintuneita, niitä yhdistävät sosiaalipalvelutyön periaatteet, sosiokulttuurinen ja voimavaralähtöinen sekä osallistava näkökulma (Jämsén & Kukkonen 2004, 30).

Taidetoimintaa ei tule kuitenkaan sekoittaa hoitolaitoksissa henkilökunnan toteuttamaan viriketoimintaan. Askartelu-nimikkeen alla vanhusten hoitolaitoksissa harjoitettava toiminta on usein kaavamaista ja tuotokset tehdään mallin mukaan (Ukkola 2001, 82). Toisin kuin taidetoiminnan, viriketoiminnan ei katsota tukevan ikääntyneen yksilöllisyyttä ja luovuutta.

Taidetoiminnan hyvinvointivaikutukset vaihtelevat aina tekijästä riippuen. Käsillä tekeminen esimerkiksi ylläpitää ikääntyneen motoriikkaa, muistelutyö antaa tunteen oman elämän hallinnasta ja sanataiteilijan kanssa keskustelu auttaa sanojen säilymisessä. Terveysvaikutuksien kannalta olennaisinta taideharrastuksissa on niihin liittyvä yhdessä muiden kanssa toimiminen. (Kauppinen 2013.)

Ikääntyneille suunnattu osallistava taidetoiminta muun muassa

- vaikuttaa positiivisesti mielenterveyteen (mt.)
- ennaltaehkäisee ja pienentää dementoitumisriskiä
- vähentää masentuneisuutta ja eristäytymistä
- edistää terveyttä ja vähentää lääkärikäyntejä
- vähentää lääkkeiden käyttöä ja edistää psyykkistä vireyttä
- voimauttaa ja auttaa elämänhallinnassa (Liikanen 2010, 61, 62.)
- virkistää henkisesti ja jättää dementiapotilaaseen positiivisen tunnejäljen (Ukkola 2001, 81.)
- tuo lisää terveitä elinvuosia (Niemi 2013)

Taidetoiminnalla on osoitettu olevan positiivinen vaikutus myös henkilökunnan viihtyvyyteen ja pysyvyyteen. (Liikanen 2010, 62.) Taideryhmiin aktiivisesti osallistuneet hoitajat kokevat saaneensa uusia työmenetelmiä ja sisältöä hoitotyö-

hön sekä uudenlaista ymmärrystä vanhuksia kohtaan (Nuutinen 2007, 16). Taidetoiminta toimii parhaimmillaan hoitohenkilökunnan ja vanhusten välisenä kommunikaation väylänä.

Taiteen hyvinvointityöhön keskittynyt Osaamispolku-hanke oli jatkoa Euroopan kulttuuripääkaupunkivuodelle 2011 Turussa. Osaamispolkuun osallistui yhteensä 17 taiteilijaa (Liite 1), joista yhdeksän aloitti hankkeessa syksyllä 2012 ja kahdeksan keväällä 2013. Taiteilijat saivat koulutusta hoitoyksiköistä työympäristöinä sekä yleisimmistä ikääntyneen toimintakykyyn vaikuttavista sairauksista, joita taiteilijan on syytä huomioida suunnitellessaan työskentelyään hoitoyksiköissä. Taiteilijat suunnittelivat Osaamispolulla omia taidetoimintakonseptejaan, joita he pääsivät viiden viikon ajan testauttamaan Turun alueen hoitoyksiköissä. Hankkeen koulutukseen kuului myös luovien alojen yrityshautomo Creven järjestämä vapaaehtoinen Luovuus ja liiketoiminta -kurssi. (Taike 2013.) Hankkeen tarkoitus oli valmentaa taiteilijoita taidetoimintaan ja saattaa yhteen työn tarjoajat ja tilaajat.

3 TYÖN LÄHTÖKOHDAT JA NYKYTILA

YK:n ihmisoikeusjulistuksessa kulttuurinen osallistumisoikeus luetaan jokaisen ihmisen perusoikeudeksi. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian mukaan jokaisella on oikeus tehdä itse taidetta, osallistua kulttuurielämään sekä yhtäläisesti saataviin kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluihin. Kulttuuritoimintaa koskevassa laissa säädetään, että kunnan tulee edistää, tukea ja järjestää kunnan asukkaille kulttuuritoimintaa (Liikanen 2010, 52).

Vuonna 1990 YK:n ja Unescon kulttuurikehityksen vuosikymmenen aloitteena alkunsa saaneen kansainvälisen Arts in Hospital eli Terveyttä kulttuurista -hankkeen tavoitteena oli integroida taide- ja kulttuuritoiminta osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa. Suomi osallistui hankkeeseen vuodesta 1992 alkaen. Hanke nosti kiistatta esille, että taide- ja kulttuuritoiminnalla on parempaan terveyteen liittyviä tavoitteita, joita voidaan hyödyntää osana hoitotyötä. (Mt., 33.)

Vuonna 2007 Suomessa hyväksyttiin opetusministeriön poikkihallinnollinen Terveiden edistämisen politiikkaohjelma. Osana uutta politiikkaohjelmaa laadittiin laaja Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma vuosille 2010–2014. Toimintaohjelmassa taide- ja kulttuuritoimijoita rohkaistaan pitkäaikaiseen ja järjestelmälliseen yhteistyöhön sosiaali- ja terveydenhuollon hoito- ja palveluyksiköiden, koulujen, työpaikkojen ja muiden laitosten kanssa.

Samana vuonna opetus- ja kulttuuriministeriö tuki alle 30-vuotiaiden taiteilijoiden ja kulttuurialan ammattilaisten työllistymistä yhteensä miljoonalla eurolla. Avustuksen tavoitteena oli nuorten koulutettujen taide- ja kulttuurialan ammattilaisten työllistäminen ja taiteen ja kulttuuripolitiikan hyvinvointivaikutusten lisääminen (THL 2013). Toimintaohjelmaa esiteltiin 13 teemaseminaarissa eri puolilla Suomea. Teemaseminaarien tavoite oli auttaa alueellisia toimijoita laajentamaan verkostojaan ja tutustua alueen taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön.

Toimintaohjelman kolme painopistealuetta ovat:

1. Kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä
2. Taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa
3. Työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin.

Toimintaohjelman konkreettiset tavoitteet ovat:

1. Lainsäädäntöön, hallintoon ja rahoitukseen vaikuttaminen
2. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin välisen yhteistyön lisääminen
3. Tutkimuksen ja tietopohjan laajentaminen
4. Koulutukseen vaikuttaminen
5. Tiedon levittäminen.

(Hietaranta & Tenkanen 2011, 3).

Taidetoiminnan saattaminen osaksi hoitoyksiköiden arkea on toteutunut Suomessa kuitenkin vain osittain, useimmiten lyhytaikaisten projektien kautta. (Liikanen 2010, 38.) Vaikka käytännön työtä ja hyväksi havaittuja toimintamalleja on kehitetty Suomessa jo usean vuosikymmenen ajan, sosiaali- ja terveystalvet eivät nykyisellään hyödynnä taiteen täyttä potentiaalia. Tällä hetkellä taiteen hyvinvointityö lepää lukuisten hankkeiden ja projektien ohella erilaisten kansalaisjärjestöjen, seurojen, yksittäisten taiteilijoiden ja taideyhdistysten varassa. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointiohjelman visiossa vuoteen 2015 mennessä taiteen ja kulttuurin vaikutukset hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi on tunnustettu poliittisesti, hallinnollisesti ja rakenteiden tasoilla. Jotta terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin voi toteutua yksilön tasolla, se tarvitsee vahvistamista ja tukea myös yhteiskunnalta (mt., 10).

Vanhusten luovuuden merkityksen ymmärtämiseen vaikuttaa kulttuurin ja taiteen olemus sekä vanhusten sosiaalinen ja yhteiskunnallinen asema. Vanhusten hoidon tulevaisuuteen vaikuttaa se, miten ajan ja yhteiskunnan muutos on hallinnassa. Se, miten ajan ja yhteiskunnan muutokset ovat eettisesti hallinnassa vanhustyössä, on vanhusten hoidon tulevaisuuteen vaikuttava laadullinen tekijä. (Nuutinen 2007, 60).

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste vahvistetaan joka neljäs vuosi valtioneuvoston toimesta. Kaste-ohjelmassa määritellään sosiaali- ja terveydenhuollon uudistustyön tavoitteet ja siihen tarvittavat toimenpiteet. Ohjelman tavoite on kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja Suomessa sekä tukea sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteiden ja palveluiden asiakaslähtöisyyttä. Vuosien 2012–2015 Kaste-ohjelman osaohjelmassa huomioitiin myös ikääntyneiden palvelut. Ikääntyneisiin keskittyvä osaohjelma tähtää ikäihmisten palveluiden rakenteen ja sisällön uudistamiseen.

Heinäkuussa 2013 voimaan astuneen vanhuspalvelulain eli Lain ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista tavoitteena on

1. tukea ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista;
2. parantaa ikääntyneen väestön mahdollisuutta osallistua elinoloihinsa vaikuttavien päätösten valmisteluun ja tarvitsemiensa palvelujen kehittämiseen kunnassa;
3. parantaa iäkkään henkilön mahdollisuutta saada laadukkaita sosiaali- ja terveystalvveluja sekä ohjausta muiden tarjolla olevien palvelujen käyttöön yksilöllisten tarpeittensa mukaisesti ja riittävän ajoissa silloin, kun hänen heikentynyt toimintakykynsä sitä edellyttää; sekä
4. vahvistaa iäkkään henkilön mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveystalvvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan sekä osaltaan päättää niitä koskevista valinnoista.

(Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 980/2012.)

Lain myötä kuntien tulee huolehtia, että ikääntyneet saavat tarvitsemiaan palveluita oikea-aikaisesti ja tasa-arvoisesti. Vaikka uusi vanhuspalvelulaki edellyttää pitkäaikaishoidossa oleville henkilöille järjestettävien mahdollisuuksia sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja mielekkääseen toimintaan, kulttuuriin ja taiteen asemaa osana hoitotyötä ei lakiin kirjattu. Uusi laki ei myöskään tunnusta taiteen terveys- ja hyvinvointivaikutuksia vanhustyössä.

Keskustelu ikääntyneiden palveluiden järjestämisestä on ajankohtaista ja tärkeää, sillä väestö ikääntyy Suomessa nopeasti. Tulevaisuudessa työikäisen väestön osuus pienenee ja huoltosuhde heikkenee. (Ahtokivi 2012) Väestön ikääntyminen tietää tulevaisuudessa yhä enemmän muistisairaita, jolloin myös muistihäiriöisten vanhusten hoito nousee yhä vaativammaksi haasteeksi. Tulevaisuuden haasteisiin vastaamaan tarvitaan uusien työmenetelmien ohella lisää hoitavia käsiä. (Jämsén ym. 2004, 10.) Samaan aikaan ikääntyneiden kotona asumisen tukeminen on eräs vanhustenhuollon keskeisimmistä tavoitteista ympärivuorokautisen hoidon asiakaspaikkojen vähentämiseksi.

Taidetoiminta voi tulevaisuudessa tarjota osaltaan ongelmaan ratkaisun, antamalla hoitohenkilökunnalle uusia tapoja kohdata ikääntynyt. Samalla ennakoivalla ja aktiivisella taidetoiminnalla voidaan pienentää dementoitumisriskiä, tukea kotona asuvien ikääntyneiden fyysistä ja kognitiivista toimintakykyä ja itsenäistä elämänhallintaa. Taidetoiminta tuo elämäniloa hoitoyksiköihin ja ehkäisee laitostumista, jolla puolestaan on suoria vaikutuksia hoitohenkilökunnan ja ikääntyneiden henkiseen hyvinvointiin. Ikääntyneiden ja ikääntyvien taidetoimintaan panostaminen on siis kannattavaa kansanterveyden edistämiseksi. Hyvissä ajoin aloitettu taidetoiminta voi tulevaisuudessa tuoda myös säästöjä ympärivuorokautisen hoidon kasvaviin kustannuksiin.

Taidetoiminnan tarvetta lisää tulevaisuudessa myös individualismin ja vapaa-ajan kasvava merkitys. Vapaa-ajan vietossa erityisesti kodin ja perheen merkitys on kasvanut, mutta myös harrastukset koetaan aiempaa tärkeämmiksi (Tilastokeskus 2005). Taidetoiminnan integroiminen osaksi hoitotyötä on siis ajankohtaista, sillä tulevaisuudessa vanhustenhoitopalveluiden kuluttajien määrä ja hoitoyksiköiden taide- ja kulttuuripalveluilta vaadittu taso tulevat kasvamaan.

Nyt on oikea aika reagoida muutokseen ja ryhtyä tuottamaan tulevaisuuden vanhuspalveluita, joissa taidetoiminnan terveys- ja hyvinvointivaikutukset osana päivittäistä hoitotyötä on tunnustettu. Mikäli tulevaisuuden haasteisiin halutaan vastata, tulee työ aloittaa hyvissä ajoin. Sadat hankkeet ja niiden myötä muodostuneet monialaiset ammattilaisten verkostot, taidetoiminnan pitkälle yltävät juuret sekä olemassa olevat dokumentit antavat hyvät lähtökohdat työn eteenpäin viemiselle.

4 MENETELMÄT

Opinnäytetyöni edustaa kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein varsin pieneen määrään tapauksia ja pyritään analysoimaan niitä mahdollisimman perusteellisesti (Eskola & Suoranta 1998, 18). Laadullinen tutkimus mielletään toisinaan subjektiiviseksi tavaksi tuottaa tietoa. Ideaalitulanteessa tutkittavan ilmiö on tutkijalle kiinnostava, mutta ei liian läheinen. Tällöin tutkittavaan ilmiöön saadaan riittävästi etäisyyttä ja mahdollisimman monipuolinen tarkastelukanta. (Mt., 21, 35.)

Laadulliselle tutkimukselle onkin luonteenomaista kerätä aineistoa, joka mahdollistaa tutkittavan ilmiön monenlaisen tarkastelun. Erilaisten aineistojen, teorioiden ja/tai menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa kutsutaan triangulaatioksi. Triangulaatiota ei suositella käytettäväksi kevyin perustein, sillä se on usein haasteellinen ja aikaa vievä tapa tehdä tutkimusta. Triangulaation käyttö on perusteltua silloin, kun yksittäisellä tutkimusmenetelmällä on vaikea saada riittävää kuvaa tutkittavasta ilmiöstä. Tässä opinnäytetyössäni hyödynsin menetelmätriangulaatiota, jossa tutkittavaa ilmiötä lähestytään useilla eri aineistonhankinta- ja tutkimusmenetelmillä. (Alasuutari 2011, 84; Eskola & Suoranta 1998, 69, 70.) Koin menetelmätriangulaation tarpeelliseksi saadakseni tietoa kentän eri ryhmistä. Triangulaatiolla halusin myös tietoisesti tuoda esiin kentän moniäänisyyttä.

Opinnäytetyössäni aineistonkeruumenetelminä käyttämäni erimuotoiset haastattelut ja osallistuva havainnointi ovat perinteisiä tapoja kerätä laadullista aineistoa, mutta myös kyselylomakkeita voidaan hyödyntää kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Osaamispolun taiteilijoille lähettämälläni kyselylomakkeella pyrin hahmottamaan yleistä kuvaa tutkittavasta ilmiöstä, tässä tapauksessa taiteilijoiden näkemyksiä tarvittavista toimenpiteistä taidetoiminnan integroimiseksi osaksi hoitotyötä. Hanketyöntekijöiden ja läänintaiteilijoiden haastatteluilla puolestaan pyrin syventämään ja monipuolistamaan kyselylomakkeella saatua kuvaa käsiteltävästä ongelmasta. Läänintaiteilijoiden haastatteluilla pyrin saaman tutkimusongelmaan erityisesti valtion kulttuurihallintoa tuntevien asiantuntijoiden

näkökulmaa. Neljäntenä aineistonkeruumenetelmänä käytin osallistuvaa havainnointia, jolla pyrin täyttämään muiden aineistonkeruumenetelmien mahdollisesti jättämiä aukkoja. Hyödyllistä kehittämistyön aineistoa sain lisäksi asiantuntijoiden järjestämällä koulutuspäivillä, jotka käsittelivät taidetoiminnan haasteita ja tarpeita eri toimijoiden näkökulmista.

4.1 Kysely Osaamispolun taiteilijoille

Lomakekyselyssä vastaajalle esitetään mahdollisimman neutraalisti muotoiltuja kysymyksiä vastaajaa itseään koskevista asioista. (Alasuutari 2011, 110.) Kyselylomakkeella kerätyn aineiston etuna nähdään usein vertailukelpoisuus ja nopea tietojenkäsittely. (Kajaanin ammattikorkeakoulu 2013.) Kyselylomakkeella halusin antaa vastaajille mahdollisuuden antaa palautetta ja kertoa mielipiteitään anonyymisti, sillä katsoin tämän rohkaisevan taiteilijoita kertomaan vapaammin kokemuksistaan koskien hanketta. Sähköisesti toteutetulla kyselylomakkeella vastaajien käsiala ei myöskään ole tunnistettavissa. Koska halusin turvata vastaajille anonymiteetin, ja koska tässä tapauksessa vastaajien ryhmä oli hyvin pieni ja heterogeeninen, en kysynyt lomakkeessa taiteilijoiden ikää, sukupuolta tai taidemuotoa.

Lähetin sähköisen kyselylomakkeen (Liite 2) Osaamispolun 17 taiteilijalle maaliskuussa 2013. Linkki sähköiseen kyselylomakkeeseen lähetettiin taiteilijoille sähköpostitse. Kysely oli avoinna kolme viikkoa, jonka aikana taiteilijoita muistutettiin kahdesti kyselyyn vastaamisesta. Sähköisellä kyselylomakkeella pyrin kartoittamaan taiteilijoiden kokemuksia hankkeen liiketoimintakoulutuksesta, oman taidetoimintakonseptin rakentamisesta sekä näkemyksiä tulevaisuuden mahdollisuuksista työllistyä hoitoyksikköön taidetoimintaa tuottavana taiteilijana. Lomakkeeseen liitettiin saatekirje, jonka tarkoitus oli motivoida taiteilijoita vastaamaan kyselyyn. Kyselyyn vastasi 11 taiteilijaa, joista kuusi edusti syksyllä 2012 aloittanutta ryhmää ja viisi keväällä 2013 aloittanutta ryhmää.

Kyselylomake oli muodoltaan puolistrukturoitu. Se rakentui avoimista kysymyksistä, monivalintakysymyksistä ja asteikkoihin perustuvista kysymyksistä. Lomakkeessa oli 16 kysymystä, joista yhdeksän oli vastaajille pakollisia. Lomak-

keen toisen osion kysymykset oli asetettu vapaaehtoisiksi, sillä osio oli suunnattu lähtökohtaisesti syksyllä 2013 aloittaneelle ryhmälle. Joissakin kysymyksissä vastaajilla oli puolestaan mahdollisuus valita useampi vaihtoehto. Tästä johtuen vastaajien määrä vaihtelee kysymyskohtaisesti.

Taiteilijoiden aikaisempaa liiketoiminnallista osaamista sekä hankkeen koulutuksen myötä samaisessa osaamisessa tapahtuneita muutoksia kartoittavat kysymykset olivat asteikkoihin perustuvia kysymyksiä. Asteikkoihin perustuvat vastaukset antavat yksilön ja ryhmän osaamisen kehittymisestä selkeää mitattavaa tietoa, mutta menetelmän heikkoutena voidaan nähdä myös vastaajan subjektiivisuus oman osaamisen arvioimisessa. Liiketoiminnallisella osaamisella kyselyssä tarkoitetaan taiteilijoiden hinnoittelu-, markkinointi- ja tuotteistamistaitoja sekä tietämystä freelancerin ja yrittäjän toimintaan liittyvistä kuluista ja velvoitteista.

Taiteilijoita pyydettiin arvioimaan edellä mainittuja osaamisen alueita ennen ja jälkeen hankkeen koulutusta numeerisella (1-5) asteikolla. Taitoja ennen koulutusta arvioitiin: 1 heikko, 2 melko heikko, 3 tyydyttävä, 4 melko vahva tai 5 vahva. Koulutuksen jälkeen tai sen aikana tapahtuneita muutoksia arvioitiin: 1 ei lainkaan, 2 vähän, 3 kohtalaisesti, 4 melko paljon tai 5 paljon. Samalla numeerisella asteikolla myös mitattiin, onko taiteilijoiden ymmärrys toimintaympäristöistä ja kohderyhmistä lisääntynyt koulutuksen myötä sekä onko koulutus lisännyt heidän valmiuksiaan tarjota palveluitaan yrittäjämäisesti hoitoyksiköihin. Kysymysten yhteydessä ei ollut tarkempaa ohjeistusta vastaajille, sillä kysymykset ja vastausvaihtoehdot olivat selkeitä ja yksikäsitteisiä.

Lomakkeella myös kysyttiin, miten taiteilijat harjoittavat elinkeinoaan. Vastausvaihtoehtoja olivat oma yritys, toiminimi, osuuskunta, verokortilla työskentely tai ei mikään edellä mainituista. Kysymys oli monivalintakysymys, jossa vastaajan oli mahdollista valita kaikki sopivaksi katsomansa vaihtoehdot.

Taiteilijoilta kysyttiin lomakkeessa kumpaan Osaamispolun ryhmään he kuuluvat, jolloin vastausvaihtoehtoina olivat syksyllä 2012 aloittanut ryhmä ja keväällä 2013 aloittanut ryhmä. Tällä kysymyksellä pyrittiin erottamaan koulutuksessa pitkälle edenneet ja koulutuksessa vasta aloittaneet taiteilijat. Lisäksi taiteilijoilta

kysyttiin, osallistuivatko he vapaaehtoiselle Luovuus ja liiketoiminta -kurssille. Kysymys kartoitti taiteilijoiden kiinnostusta yrittäjäkoulutusta kohtaan.

Taiteilijoiden subjektiivisia kokemuksia, toiveita ja näkemyksiä kartoittavat osiot rakensin avoimien kysymysten varaan, sillä en halunnut rajoittaa vastausmahdollisuuksia ennalta määritellyillä vaihtoehdoilla. Avoimilla kentillä kysyttiin, mitä kautta taiteilijat toivoisivat saavansa hoitoyksiköistä työtehtäviä taiteilijana, sekä mitä konkreettisia toimenpiteitä tarvitaan, joita taiteilija ja hoitoyksikkö kohtavat. Taiteilijoita pyydettiin myös kertomaan omin sanoin, miten ja millaisia palveluita he aikovat jatkossa hoitoyksiköihin tarjota.

Kyselylomakkeen loppuun jätin vapaan vastauskentän, jossa vastaajat saivat halutessaan avata tarkemmin vastauksiaan, antaa palautetta tai kertoa kyselylomakkeen herättämistä ajatuksista. Katsoin sähköisen kyselylomakkeen riskinä olevan, etteivät haastateltavat ymmärrä esitettyjä kysymyksiä tutkijan toivomalla tavalla. Kyselylomake ei myöskään anna tutkijalle tilaisuutta esittää vastaajalle täsmentäviä kysymyksiä. Vapailta vastauskentillä halusin antaa vastaajille mahdollisuuden täyttää asteikko- ja monivalintakysymysten mahdollisesti jättämiä aukkoja.

4.2 Läänintaiteilijoiden haastattelut

Toiseksi tutkimusmenetelmäksi valitsin sähköpostihaastattelun, sillä se on ajankäytöllisesti tehokas tapa kerätä tietoa eri puolilla Suomea työskenteleviltä asiantuntijoilta. Menetelmä soveltuu erityisesti asiantuntijoiden haastatteluun, sillä se antaa haastateltavalle mahdollisuuden syvällisen ja harkitun tiedon esille tuomiseen. Sähköpostihaastatteluun osallistuminen on lisäksi vastaajalle vaivatonta, mikä oli erityisen tärkeää kiireisiä läänintaiteilijoita haastateltaessa. (Tampereen teknillinen yliopisto 2013.)

Haastattelin kesäkuussa 2013 sähköpostitse neljää taiteen hyvinvointityöhön perehtynyttä läänintaiteilijaa. Sähköpostihaastatteluilla pyrin selvittämään, mitä toimenpiteitä haastateltavien mielestä tarvitaan, jotta taitelijat voivat toimia hoitoyksiköissä soveltavan taiteen menetelmin. Samalla kartoitin taiteen hyvinvoin-

tityön alueellisia eroavaisuuksia. Haastattelupyynnöt ja niihin liitetyt haastattelulomakkeet (Liite 3) lähetettiin läänintaiteilijoille sähköpostitse kesäkuun alussa. Sähköpostihaastattelut olivat muodoltaan puolistrukturoituja.

Haastatteluihin osallistuivat tuottaja-läänintaiteilija Patrik Ikäläinen Kaakkois-Suomen toimipisteestä, yhteisötaiteen ja osallistavien menetelmien läänintaiteilija Anniina Aunola Pohjois-Savon toimipisteestä, populaarimusiikin läänintaiteilija Hannu Raudaskoski Lapin toimipisteestä sekä nukketeatterin läänintaiteilija Roosa Halme Porin sivutoimipisteestä. Kyseiset läänintaiteilijat valittiin haastateltaviksi, sillä heidän katsottiin edustavan monipuolisesti taiteen hyvinvointityötä eripuolilla Suomea. Haastateltavien valintaan osallistuivat lisäksi Lounais-Suomen toimipisteen erityisasiantuntija Henri Terho sekä Osaamispolun taidekoordinaattori Anna-Mari Rosenlöf.

Haastattelulomake rakentui avoimista, suljetuista ja monivalintakysymyksistä. Tässä luvussa lukijalle avatut kysymykset ovat avoimia, ellei toisin mainita. Hyödynsin avoimia kysymyksiä erityisesti kartoittaessani kentän eri ulottuvuuksia. Haastattelun alussa läänintaiteilijoita pyydettiin kertomaan, millaista taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin tai soveltavan taiteen käyttöön liittyvää työtä he tekevät ja minkälaiden kohderyhmien kanssa. Tällä kysymyksellä halusin perehtyä mahdollisimman syvällisesti haastateltavien tekemään taiteen hyvinvointityöhön ja osoittaa läänintaiteilijoille olevani aidosti kiinnostunut heidän työstään.

Haastattelulomakkeen toisessa kysymyksessä läänintaiteilijoilta kysyttiin, millaisina he näkevät soveltavan taiteen menetelmin työskentelevien taiteilijoiden työllistymismahdollisuudet toimialueillaan ja ovatko ne muuttuneet viimeisen kolmen vuoden aikana. Tällä kysymyksellä halusin selvittää, onko taiteen hyvinvointityössä tapahtunut muutoksia maan eri alueilla ja jos on, niin millaisia. Kolmannessa kysymyksessä haastateltavilta kysyttiin, millaisena he näkevät soveltavan taiteen tulevaisuuden Taiteen edistämiskeskuksessa. Kysymyksen tarkoitus oli kartoittaa taiteilijoiden näkemyksiä uuden Taiteen edistämiskeskuksen mahdollisuuksista taiteen hyvinvointityön tukena.

Neljännessä kysymyksessä kysyttiin, kuka tai mikä koordinoi taiteen hyvinvointityöhön liittyvää toimintaa haastateltavien toimialueilla. Tällä kysymyksellä halusin selvittää, miten taiteen hyvinvointityö on eri alueilla järjestetty. Toivoin kysymyksen myös nostavan esille uusia, käyttökelpoisia toimintamalleja taidetoiminnan järjestämisestä. Neljäs kysymys oli yhteydessä kahdeksanteen kysymykseen, jossa kysyttiin, ketkä ja mitkä ovat vastaajien tärkeimmät yhteistyökumppanit ja verkostot. Tällä kysymyksellä pyrin selvittämään, mitkä tahot osallistuvat eri alueilla taiteen hyvinvointitoiminnan tuottamiseen, ja ilmeneekö alueilla merkittäviä eroja.

Haastattelulomakkeen viides kysymys oli monivalintakysymys. Siinä haastateltavilta kysyttiin, millaista ohjausta ja koulutusta taiteilijat heidän mielestään tarvitsevat, pystyäkseen työskentelemään hoitoyksiköissä soveltavan taiteen menetelmin. Vastausvaihtoehdot olivat vertaistuki, työnohjaus, menetelmällinen osaaminen, rahoituksessa auttaminen, työskentelypaikan löytämisessä auttaminen sekä jotain muuta, mitä. Vastaajien oli mahdollista valita kaikki sopiviksi katsomansa vaihtoehdot. Valitsin vastausvaihtoehdot Osaamispolulla hyväksi havaitsemieni koulutussisältöjen mukaan. Koin tarpeelliseksi asettaa kysymyksen monivalintakysymykseksi, sillä katsoin avoimen kysymyksen jäävän haastateltavalle liian tulkinnanvaraiseksi. Välttääkseni riskiä, että vastaajien ajatukset rajautuisivat pelkästään valmiiksi annettuihin vastausvaihtoehtoihin, annoin haastateltaville mahdollisuuden vastata myös omin sanoin kohdassa jotain muuta, mitä.

Kuudes haastattelukysymys oli suljettu kysymys. Siinä kysyttiin, miten paljon haastateltavat arvioivat soveltavan taiteen menetelmin työskenteleviä taiteilijoita olevan toimialueellaan. Vastausvaihtoehdot olivat 0–10, 11–20, 21–30, 31–50, 51–100 tai 101–200 taiteilijaa. Asetin kysymykseen valmiit vastausvaihtoehdot, sillä katsoin sen tukevan vastausten vertailtavuutta. Kysymyksen tarkoitus oli selvittää, miten paljon osaavia, taiteen hyvinvointityöstä kiinnostuneita taiteilijoita eri alueilla toimii. Tämän selvittäminen oli olennaista, sillä mikäli taidetoimintaa halutaan edistää valtakunnallisesti, tarvitaan työhön riittävä määrä toimijoita eri alueilla.

Seitsemännessä kysymyksessä haastateltavia pyydettiin luonnehtimaan toimialueidensa aktiivisuutta palveluiden tilaajana. Tällä kysymyksellä halusin kartoittaa, esiintyykö taiteen hyvinvointipalveluiden tilauksessa alueellisia eroavaisuuksia, ja jos, niin millaisia. Haastattelun lopussa läänintaiteilijoilla oli halutesaan mahdollisuus avata tarkemmin antamiaan vastauksia, pohtia kyselyn herättämiä ajatuksia tai tuoda esille haastattelurungon ulkopuolelle jääneitä huomionarvoisia asioita.

4.3 Hanketyöntekijöiden haastattelut

Kolmantena tutkimusmenetelmänä käytin teemahaastattelua, jolloin haastattelutilanteessa esiin nostettavat teemat ovat tarkoin ennalta valitut ja määritellyt. Teemahaastattelussa myös keskustelun tarkoitus on aina ennalta päätetty. Menetelmän etuna on, että tutkijan etukäteen rajaamat vastausvaihtoehdot eivät rajoita haastattelutilanteessa kertyvää aineistoa, mutta haastattelun teema liittyy silti vahvasti käsiteltävään tutkimusongelmaan. (Tilastokeskus 2013a.) Teemahaastattelu on avointa haastattelua strukturoidumpi, sillä siinä teemat, ovat kaikille haastateltaville samoja, vaikka kysymysten järjestys saattaa vaihdella. Haastattelijalla on jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, mutta ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Tässä tutkimusmenetelmässä on tärkeää huomioida haastateltavien henkilöiden tulkinnat ja merkityksenannot. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.)

Teemahaastattelussa riskinä on, että haastateltavat eivät pitäydy haastattelun ennalta määrättyssä kuluksa. Silloin eri haastatteluissa syntyvät aineistot eivät ole riittävässä määrin samanlaisia ja vertailukelpoisia teemarakenteensa puolesta. (Tilastokeskus 2013a.) Vastaavaa ongelmaa ei kuitenkaan haastattelutilanteissa eikä aineistoa avattaessa ilmennyt.

Teemahaastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotta haastattelutilanteissa esiin nousevat subjektiiviset näkemykset eivät sekoittuisi ryhmän mielipiteisiin. Haastattelutilanteet järjestettiin haastateltaville tutuissa ympäristöissä. Haastattelujen aikana pyrin minimoimaan ulkopuoliset häiriötekijät, jotta haastattelutilanne olisi haastateltavalle rauhallinen ja mieluisa. Tallensin haastattelut nauhu-

rilla ja litteroin ne. Haastattelutilanteet kestivät 25–40 minuuttia, sisältäen alussa ja lopussa vapaamuotoista keskustelua.

Haastattelin neljää Turun alueella työskentelevää taidetoimintaan perehtynyttä hanketyöntekijää huhtikuussa 2013. Lähetin hanketyöntekijöille haastattelu-pyynnöt sähköpostitse huhtikuun alussa. Pyytäessäni hanketyöntekijöitä haastatteluun, kerroin haastattelun teemoista yleisellä tasolla, mutta en lähettänyt haastattelun teemarunkoa etukäteen haastateltaville. Tällä halusin varmistaa, että haastattelutilanteessa esille nousevat mielipiteet eivät ole ennalta päätettyjä, vaan vastaukset rakentuvat aidosti haastateltavien omista kokemuksista ja mielipiteistä.

Hanketyöntekijöiden haastatteluilla pyrin selvittämään, millaista koulutusta taiteilijoille on haastateltavien edustamissa taiteen hyvinvointityöhön keskittyvissä hankkeissa tarjottu. Samalla kartoitin haastateltavien näkemyksiä hanketyöntekijöiden kevättalven 2013 kokouksissa esille nousseesta tarpeesta taidetoimintaa edistävälle välittäjäorganisaatiolle.

Haastateltavina olivat Pumppu-hankkeen hankesuunnittelija ja Turun seudun hankeosion toteuttaja Helena Malmivirta, Osaattorin projektikoordinaattorina työskennellyt Marika Leinonen, Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemian TKI-koordinaattorina sairaala- ja hoivamuusikoiden toimintaan perehtynyt Miika Rautiainen sekä MIMO-hankkeen Art Based Methods -täydennyskoulutuksen suunnittelija ja ohjaaja Marja Susi. Valitsin juuri nämä hanketyöntekijät haastattelujen kohteeksi, sillä katsoin heidän edustavan valtakunnallisesti tunnettuja, Turun alueella käynnissä olevia taidetoimintaan keskittyviä hankkeita. Lisäksi kaikki haastateltavat ovat Kulttuurihyvinvointia Turussa -verkoston aktiivisia jäseniä.

Haastateltavien edustamat hankkeet liittyvät taiteen hyvinvointityöhön, mutta eroavat muun muassa koulutussisällöissä ja kohderyhmissä. Pumppu-hankkeen Turun seudun hankeosiossa rakennetaan aivoterveyttä ja muistin toimintaa edistäviä taide- ja kulttuurilähtöisiä palvelumalleja, joiden kohderyhmänä ovat 65–75-vuotiaat. Osaattori rohkaisee ja valmentaa taiteilijoita suunnittelemaan taidepalveluita ikääntyneille, vieden samalla taidetoimintaa vanhusten

hoitoyksiköihin. Sairaala- ja hoivamuusikoiden koulutus keskittyy musiikillisiin vuorovaikutuksiin ja kohtaamisiin taiteilijan ja potilaan välillä. MIMO-hankkeessa taiteilijoita ja sosiaalialan ammattilaisia koulutetaan hyödyntämään taidelähtöisiä menetelmiä sosiaali- ja nuorisotyöntukena moniammatillisina pienryhminä tai työpareina.

Teemahaastattelulle ominaisesti haastateltaville esitettiin samat kysymykset, mutta kysymysten esittämisjärjestykset vaihtelivat. Haastattelukysymykset käsitelivät hankkeiden koulutussisältöjä ja hanketyöntekijöiden visioita taidetoimintaa tukevasta välittäjäorganisaatiosta. Haastateltavilta kysyttiin, millaisia asioita heidän edustamiensa hankkeiden taiteilijavalinnoissa on painotettu. Tällä kysymyksellä pyrin selvittämään, vaaditaanko hankkeisiin osallistuneilta taiteilijoilta taidealan koulutusta, vai onko hankkeeseen pystynyt osallistumaan henkilöitä, jotka työskentelevät taiteilijoina ilman alan koulutusta.

Hankkeiden koulutussisältöjä vertaillakseni pyysin haastateltavia kertomaan, millaista koulutusta taiteilijoille on hankkeiden aikana tarjottu ja mikä on ollut koulutuksen tärkein ydinasia. Tällä kysymyksellä halusin tutustua hankkeiden taiteilijoille tarjoamiin koulutussisältöihin ja löytää koulutusten välisiä yhteneväisyyksiä ja eroavuuksia. Halusin myös nähdä, miten koulutussisällöt vastaavat läänintaiteilijoiden ja Osaamispolun taiteilijoiden esille nostamiin taidetoiminnan haasteisiin.

Hanketyöntekijöiltä kysyttiin, millaisia haasteita hankkeen aikana on ilmennyt. Tällä kysymyksellä halusin antaa haastateltavalle tilaisuuden kertoa vapaasti hankkeen aikana ilmenneistä haasteista, nähdäkseni korreloivatko ne toimintakentällä yleisesti tunnistettujen ongelmien kanssa. Haastateltavilta myös kysyttiin, millaisia tukipalveluita he toivoisivat kentän taiteilijoille tarjottavan työllistymisen tueksi, ja mikä voisi olla välittäjäorganisaation rooli näiden tukipalveluiden tuottamisessa. Pyrin myös vertailemaan hanketyöntekijöiden näkemyksiä välittäjäorganisaation roolista ja rakenteesta, nähdäkseni miten tukipalveluita tulisi hanketyöntekijöiden mielestä tuottaa.

4.4 Osallistuva havainnointi

Neljäntenä ja muita aineistonkeruumenetelmiä täydentävänä tutkimusmenetelmänä käytin havainnointia. Havainnointi on aineistonkeruumenetelmä, jossa tutkittavaa ilmiötä seurataan ja siitä tehdään systemaattisesti havaintoja. Havainnointia voi tapahtua joko ulkopuolisesta tai sisäpuolisesta näkökulmasta tutkijan valinnasta riippuen. Valitsemaani sisäpuolista havainnointia kutsutaan myös osallistuvaksi havainnoinniksi. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija toimii aktiivisesti osana havainnoitavaa tilannetta ja ryhmää. Havainnointitilanteessa tutkijan tulee vaikuttaa mahdollisimman vähän tutkimaansa yhteisöön ja tapahtumien kulkuun. (Jyväskylän yliopisto 2013; Eskola & Suoranta 1998, 101.)

Havainnointi on aina subjektiivista toimintaa. Havainnoinnin riskinä on, ettei havainnoitsijalla välttämättä kykene todeta kaikkea relevanttia havainnoitavasta ilmiöstä, jolloin merkityksellisiä seikkoja jää huomaamatta. Toisaalta menetelmän rikkautena voidaan nähdä subjektiivisuus, jolla voidaan kuvata tutkittavan ilmiön monivivahteisuutta ja tulkintojen rikkautta. (Eskola & Suoranta 1998, 104.)

Osallistuin neljän kuukauden ajan hankkeen koulutuspäiviin ja taiteilijoiden rakentamiin taidetoimintakonsepteihin kahdeksassa Turun alueen hoitoyksikössä. Hoitoyksiköiden joukossa oli niin yksityisiä kuin kunnallisia tuetun palveluasumisen ja ympärivuorokautisen hoidon yksiköitä sekä kunnallisia hyvinvointikeskuksia. Havainnointi tapahtui helmi-maaliskuussa 2013. Taiteilijoille kerrottiin havainnoinnista, mutta sen ei annettu häiritä havainnoitavien normaalia toimintaa koulutuspäivien ja työskentelyjaksojen aikana. Havainnoinnilla pyrin seuraamaan, millaista keskustelua koulutuspäivät taiteilijoissa herättivät ja miten taiteilijoiden työskentelyjaksot eri hoitoyksiköissä toteutuivat. Kirjoitin havainnoinnista raportteja, jotka toimitin hankkeen taidekoordinaattorille ja taiteilijoille, joiden työskentelyä hankkeessa raportit koskettivat. Osallistuvan havainnoinnin ennalta valittu näkökulma oli kehittämisenäkökulma. Tällöin keskityin tietoisesti tarkkailemaan ja havainnoimaan eri tilanteissa ilmeneviä kehittämisen kohteita.

Raporteissa esitin kehittämissuhteita taiteilijoiden konsepteihin, tein huomioita toiminnan herättämistä reaktioista ikääntyneissä ja kommentoin hoitoyksiköi-

den toimintaa taidetoiminnan aikana. Samalla raportit toimivat muistioina taiteilijoiden työskentelyjaksoista. Raportit keskittyivät harjoittelujakson puitteissa pääosin syksyllä 2012 aloittaneiden taiteilijoiden koulutuspäiviin ja työskentelyjaksoihin.

4.5 Muut aineistonkeruumenetelmät

Kehittämistyötä tehtäessä on tärkeää lähteä kentälle havainnoimaan tutkittavaa ilmiötä, käymään avoimia keskusteluja ja hankkimaan erilaisia dokumentteja kohteesta. Ryhmäkeskusteluissa ja aivoriihityöskentelyssä tutkija voi tutustua tutkittavaan ilmiöön käytännössä ja tunnistaa siitä kehittämisen tarpeita. Tällöin kehittämistyössä tuotetut ratkaisut eivät perustu vain teoriasta nostettuihin yleisiin malleihin ja käsitteisiin, vaan ne tulevat lähemmäs kentän todellisuutta ja toiminnan arkipäivää. Tämä myös lisää tutkijan ymmärrystä kehittämiseen vaikuttavista tekijöistä. (Ojalahti, Moilanen & Ritalahti 2009, 29–30.)

Aivoriihityöskentely on yksi luovan ongelmanratkaisun standardimenetelmistä. Se on tehokas menetelmä uusien ideoiden synnyttämiseen ryhmässä. Siinä joukko ihmisiä työstää yhdessä tiettyä ennalta sovittua teemaa. Alussa ideointi on hyvin vapaata, sillä tavoitteena on saada mahdollisimman paljon ideoita. Mitä enemmän ideoita on, sitä todennäköisempää on, että joukossa on toteuttamiskelpoisia ideoita (Lavonen & Meisalo 2013). Aivoriihityöskentelyssä usein 6–12 hengen ryhmät ideoivat annetun teeman parissa aina viidestä minuutista useampaan tuntiin. Työskentelyn aikana esiin nousseet ajatukset kirjataan ylös. (Ohjalahti ym. 2009, 44, 145–147.)

Aivoriihityöskentely rakentuu neljästä eri vaiheesta: esivaiheesta, lämmittelystä, ideoinnista ja valintavaiheesta. Esivaiheessa aivoriihen johtaja asettaa ja rajaa tavoitteet. Lämmittelyvaiheessa aivoriiheen osallistujat pyrkivät vapautumaan ennakkoluuloista ja muista ideointia rajoittavista tekijöistä. Ideointivaiheessa ryhmäläiset esittävät ideoita ja ne kirjataan ylös. Ideointivaiheessa ajatuksia ei tarvitse perustella ja niiden arvioiminen on kiellettyä. Näin pyritään säilyttämään luova ilmapiiri. (Mt., 146.) Koko ajan pyritään yhdistelemään ideoita ja kehittämään niitä edelleen (Lavonen & Meisalo 2013). Valintavaiheessa ideointivai-

heessa syntyneet ideat esitellään, niitä tarkastellaan kriittisesti ja arvioidaan johtajan ohjeiden mukaisesti. Usein ne ideat, jotka saavat eniten kannatusta ovat toteuttamiskelpoisimpia. (Ojasalo ym. 2009, 146.)

Osallistuin toukokuussa 2013 kahteen asiantuntijoiden järjestämään koulutuspäivään, jonka aikana eri tahot pyrkivät aivoriihityöskentelyllä etsimään ratkaisuja ja taidetoiminnan kentällä kohtaamiin haasteisiin. Osallistuin koulutuspäivien aikana aivoriihityöskentelyyn, tein muistiinpanoja ja kävin keskusteluja sosiaali-, terveys- ja taidealojen ammattilaisten kanssa. Koulutuspäiviin osallistumalla halusin päästä lähemmäs kentän todellisuutta ja ymmärtää syvällisesti taidetoiminnan kehittämiseen vaikuttavia tekijöitä eri toimijoiden näkökulmista. Katsoin koulutuspäivien antavan vastauksia erityisesti osallistuvassa havainnoinnissa ja Osaamispolun taiteilijoiden kyselyssä esille nousseisiin haasteisiin.

Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa

Toukokuussa kolme taidetoimintaan keskittynyttä hanketta ja Turun kaupungin ympärivuorokautinen hoito järjestivät koulutuspäivän vanhuskeskusten johtajille, yksiköiden esimiehille ja taidetoimintaa tuottaville taiteilijoille. Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa -koulutuspäivän (Liite 4) aikana osallistujat pohtivat aivoriihityöskentelyn kautta taidetoiminnan hankintaprosessia, hinnoittelua ja käytännön toimenpiteitä yksiköissä taiteilijan tullessa taloon. Aivoriihityöskentelyn johtajana toimi Osaamispolun taidekoordinaattori Anna-Mari Rosenlöf.

Koulutuspäivän 45 osallistujaa jaettiin kahdeksaan monialaiseen pienryhmään. Pienryhmille jaettiin teemaan sopivia kysymyksiä aivoriihityöskentelyn tueksi. Ryhmiin valittiin myös puheenjohtajat ja sihteerit. Ideointivaihe kesti noin tunnin, jonka jälkeen ryhmien puheenjohtajat esittelivät ryhmissä syntyneet ideat ja niistä keskusteltiin yhdessä. Valintavaiheessa koulutuspäivän sihteeri teki koonnin kaikkien pöytäryhmien ideoista.

Koulutuspäivät olivat tutkimuksen kannalta hyödyllinen tilaisuus kuulla sosiaali- ja terveysalojen opiskelijoiden, yksiköiden esimiesten ja johtajien näkemyksiä taidetoiminnasta ja siitä, miten työtä voidaan edistää. Nähdäkseni yhtä laajaa joukkoa sosiaali- ja terveyspuolelta ei olisi ollut mahdollista tavoittaa muilla ai-

neistonkeruumenetelmillä. Koulutuspäivät olivat myös ainutlaatuinen tilaisuus seurata taidetoiminnassa kohtaavien osapuolien yhteistä aivoriihityöskentelyä. Koulutuspäivät toivat tutkimukseen taidetoiminnalle tärkeää moniammatillista katsontakantaa.

Kulttuurihyvinvointi-kahvila

Turun ammattikorkeakoulun Ruiskadun toimipisteessä järjestetty Kulttuurihyvinvointi-kahvila -työpajapäivä (Liite 5) oli osa Agricola-projektin Taiteen sosiaaliset vaikutukset -työpakettia. Koulutuspäivän tarkoitus oli alustaa monialaista moduulimallia Turun ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Moduulia suunniteltiin sosiaali-, terveys-, hyvinvointi- ja taidealojen opiskelijoille.

Päivän aikana lähes 50 eri alojen opettajaa, opiskelijaa ja hanketyöntekijää pohtivat aivoriihityöskentelyn kautta, minkälaisia opintokokonaisuuksia ja opetusmuotoja eri alojen välillä voidaan toteuttaa. Aivoriihen johtajana toimi Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemiaan nukketeatterin lehtori Marja Susi. Osallistujat jaettiin monialaisiin pienryhmiin, jonka jälkeen ryhmiin valittiin puheenjohtajat ja sihteerit. Ideointivaiheessa ryhmäläiset pohtivat annettua teemaa ja pyrkivät rakentamaan ideaalisen mallin moduulille. Ideointivaihe kesti noin tunnin. Valintavaiheessa ryhmien puheenjohtajat esittelivät pienryhmissä syntyneet ideat. Myöhemmin päivän aikana syntyneistä ideoista tehtiin koonti osallistujille.

5 AINEISTON ANALYYSI

Suurin osa tämän opinnäytetyön aineistosta on analysoitu kvalitatiivisista näkökulmista, mutta tutkimuksessa esiintyviä kvantitatiivisia tunnuslukuja on avattu myös määrällisen tutkimuksen näkökulmista. Lähestyin eri tutkimusmenetelmillä keräämääni aineistoa aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä, jolloin tutkija pyrkii ymmärtämään tutkittavia heidän omista näkökulmistaan analyysin kaikissa vaiheissa ja luomaan tutkimusaineistosta teoreettisen kokonaisuuden. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 95, 113.) Siinä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Aineisto on joko valmiiksi tekstimuotoista tai sellaiseksi muutettua. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Tämä onnistuu silloin, kun vastausvaihtoehdot eivät ole ennalta määriteltyjä.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen eri vaiheeseen, joista ensimmäinen on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Aineiston pelkistämisesä tutkija karsii tutkimuksen kannalta epäolennaiset ilmaukset pois aineistosta. Aineiston pelkistämistä ohjaa aina käsiteltävä tutkimusongelma. Tämän jälkeen tutkija kirjaa alkuperäisestä informaatiosta nostetut ilmaukset aineistosta nostetuilla ilmauksilla. Näin voidaan puhua aineiston pelkistämisestä. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 95, 108–109.)

Ennen analysoinnin aloittamista tutkijan tulee määrittää analyysiyksikkö, joka ei ole etukäteen sovittu ja harkittu. Tämä voi olla joko yksittäinen sana, lauseen osa tai lausekokonaisuus. Tutkimusongelmasta riippuen voidaan esimerkiksi laskea tiettyjen sanojen esiintymistiheyttä tietyissä dokumenteissa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Analyysiyksikön määrittämisen jälkeen tutkija siirtyy aineistolähtöisen sisällönanalyysin toiseen vaiheeseen, klusterointiin eli ryhmittelyyn. Ryhmittelyssä tutkija käy läpi aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset ja etsii aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia ilmaisevia käsitteitä. Tämän jälkeen tutkija luokittelee samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ja nimeää luokat sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Luokittelussa yksittäiset tekijät luokitellaan yleisempien käsitteiden alle, jolloin aineisto tiivistyy. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 95,110.)

Seuraavassa vaiheessa tutkija erottaa tutkimuksen kannalta olennaisen tiedon ja muodostaa valikoidusta tiedosta teoreettisia käsitteitä. Tätä vaihetta kutsutaan abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi, jolloin tutkija etenee alkuperäisinformaation käyttämistä kielellisistä ilmauksista teoreettisiin käsityksiin ja johtopäätöksiin. Käsitteellistämistä jatketaan niputtamalla luokituksia yhteen siihen asti, kun se on sisällöllisesti mahdollista käsiteltävän aineiston kohdalla. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tutkija siis etenee kokemusperäisestä aineistosta käsitteellisiin näkemyksiin, ja saa näin vastauksia tutkimustehtävään. (Mt., 111–112.) Lähdin etenemään sisällönanalyysissä nostamalla kunkin aineiston kohdalla aukikirjoitetusta aineistoista esiin taidetoiminnan kentällä kohtaamia haasteita ja kehittämistarpeita. Etsin haasteisiin ja kehittämistarpeisiin viittaavia pelkistettyjä ilmauksia, joista muodostui prosessin myötä kokoavia käsitteitä.

5.1 Kysely Osaamispolun taiteilijoille

Osaamispolun 11 taiteilijalta kyselylomakkeella kerätty aineisto luettiin läpi useaan otteeseen huhtikuussa 2013. Kysely koostui kolmesta osiosta, joista ensimmäisessä taiteilijoita pyydettiin arvioimaan liiketoiminnallista osaamistaan ennen Osaamispolun koulutusta. Ensimmäisen osion vastauksia verrattiin myöhemmin kyselyn toisen osion vastauksiin, jossa puolestaan kartoitettiin taiteilijoiden liiketoiminnallisen osaamisen kehittymistä hankkeen aikana.

Kyselylomakkeen kolmannessa osiossa kartoitettiin taiteilijoiden näkemyksiä taidetoiminnan tulevaisuudesta hoitoyksiköissä. Kyselylomakkeen kaikki osiot eivät olleet pakollisia, jolloin vastaajien määrät vaihtelevat joidenkin kysymysten kohdalla. Vastaajien määrään vaikuttaa myös se, että osassa kysymyksistä vastaajan oli mahdollista valita useampi vaihtoehto.

Kyselyn ensimmäisessä osiossa taiteilijoita pyydettiin arvioimaan asteikolla yhdestä viiteen oman liiketoiminnallisen osaamisensa eri osa-alueita ennen Osaamispolun koulutusta. Suurin osa (7) kyselyyn vastanneista taiteilijoista arvioi omat markkinointi- ja hinnoittelutaitonsa kohtalaisiksi. Molempien osioiden keskiarvoksi muodostui 2,5. Tuotteistamistaitonsa ennen hankkeen koulutusta taiteilijat arvioivat markkinointi- ja hinnoittelutaitojaan paremmiksi, jolloin vasta-

usten keskiarvoksi muodostui 2,8. Taiteilijat kokivat olleensa melko hyvin perillä yrittäjän tai freelancerin toimintaan liittyvistä kuluista ja velvoitteista jo ennen Osaamispolun koulutusta. Enemmistö vastaajista (9) kertoi työskentelevänsä verokortilla, yksi oman yrityksen kautta ja toinen toiminimellä.

Kyselyn seuraavassa osiossa taiteilijoita pyydettiin arvioimaan oman osaamisen kehittymistä hankkeen aikana. Kyselyn toinen osio oli vapaaehtoinen keväällä 2013 aloittaneille taiteilijoille, sillä heidän koulutuksen katsottiin olevan kyselyn aikaan vielä alkutekijöissään. Toiseen osioon vastasi kuusi syksyllä aloittanutta taiteilijaa ja yksi keväällä aloittanut taiteilija. En tässä yhteydessä käsittele keväällä aloittaneen taiteilijan vastauksia, sillä hänen koulutuksensa oli kyselyn aikaan vielä melko alussa kehittymisen arvioinnin kannalta.

Kaikki kuusi kyselyn toiseen osioon vastannutta taiteilijaa kokivat tuotteistamistaitojensa lisääntyneen hankkeen aikana. Tuotteistamistaitojen kehittymisen arvosanaksi muodostui 3,3. Markkinointi- ja hinnoittelutaitojen kehittyminen ei ollut taiteilijoiden keskuudessa aivan yhtä voimakasta. Molempien osioiden keskiarvoksi muodostui 3. Yrittäjän ja freelancerin toimintaan liittyvien kulujen ja velvoitteiden kohdalla osaamisen kehittyminen oli maltillisinta, sillä taiteilijat kokivat olevansa melko hyvin perillä yrittäjän tai freelancerin toimintaan liittyvistä kuluista ja velvoitteista jo ennen koulutuksen alkua.

Taulukko 1: Taiteilijoiden tuotteistamistaidot ennen ja jälkeen koulutuksen

<i>Taiteilijoiden tuotteistamistaidot ennen Osaamispolun koulutusta</i>	2,8
<i>Taiteilijoiden tuotteistamistaidot Osaamispolun koulutuksen jälkeen</i>	3,3

Taulukko 2: Taiteilijoiden markkinointitaidot ennen ja jälkeen koulutuksen

<i>Taiteilijoiden markkinointitaidot ennen Osaamispolun koulutusta</i>	2,5
<i>Taiteilijoiden markkinointitaidot Osaamispolun koulutuksen jälkeen</i>	3

Taulukko 3: Taiteilijoiden hinnoittelutaidot ennen ja jälkeen koulutuksen

<i>Taiteilijoiden hinnoittelutaidot ennen Osaamispolun koulutusta</i>	2,5
<i>Taiteilijoiden hinnoittelutaidot Osaamispolun koulutuksen jälkeen</i>	3

Kaikki kyselyn toiseen osioon vastanneet kuusi taiteilijaa kokivat hankkeen koulutuksen lisänneen heidän valmiuksiaan tarjota palveluitaan itsenäisesti ja yrittäjämäisesti hoitolaitoksille. Taiteilijat arvioivat oman ymmärryksensä toimintaympäristöistä ja kohderyhmistä lisääntyneen melko paljon koulutuksen aikana. Osion keskiarvoksi muodostui neljä. Kyselyssä mitatuista koulutuksen osa-alueista kehitys oli selkeästi voimakkainta juuri kohderyhmien ja toimintaympäristöjen reunaehtojen ymmärryksessä. Tämä johtunee siitä, että kohderyhmiin ja toimintaympäristöihin keskittyvien koulutuspäivien lisäksi taiteilijat pääsivät työskentelyjaksojensa aikana tutustumaan hoitoyksiköiden toimintaan ja kohtaamaan ikääntyneitä.

Vaikka tässä tapauksessa edustettava joukko on melko pieni, on syytä huomioida vastausprosentin olleen kohtalaisen korkea. Näin pienellä otannalla yhdenkin osallistujan vastaus voi vaikuttaa keskiarvoon melko paljon. Vastaukset olivat pääosin kuitenkin hyvin homogeenisia, joten yhden taiteilijan vastaus ei muuta keskiarvoa huomattavasti. Kaikkien vastaajien liiketoiminnallisen osaamisen voidaan siis katsoa kehittyneen vähintään kohtalaisesti hankkeen aikana. Toisaalta tulee myös tiedostaa, että mielipiteitä mittaavat kysymykset ovat aina subjektiivisia, ja siten alttiita pätevyysongelmille.

Kyselyn kolmas ja viimeinen osio rakentui avoimista vastauskentistä. Osio kartoitti taiteilijoiden tulevaisuusvisioita taidetoiminnasta hoitoyksiköissä. Kysyttäessä mitä kautta taiteilijat toivoisivat saavansa tilauksia taidetoiminnan tuottamiseen hoitoyksikössä, monissa vastauksissa (4) nousi esille tarve sosiaali- ja terveysalaa ja taiteilijoita yhteen kokoavalle välittäjäorganisaatiolle. Ulkopuolisen tahon toivottiin vastaavan tilauksien koordinoinnista, jotta taiteilijat voivat keskittyä hoitoyksikön asukkaisiin ja henkilökuntaan sekä taidetoiminnan tuottamiseen. Osaamispolun kaltainen toimija koettiin hyväksi välineeksi uusien kontaktien luomisessa. Vastaajat muun muassa kokivat, että välittäjätahon kautta hoitoyksiköiden lähestyminen sekä palveluiden tarjoaminen ja tilaaminen helpottuisivat. Kannatusta sai myös verkossa toimiva taiteilijapankki tai -verkosto (2), jossa taiteilijat ja hoitoyksiköt voisivat tutustua toistensa toimintaa ja hoitoyksiköt voisivat tilata erilaisia taidepalveluita. Eräs vastaaja toivoi, että verkostovujen kautta taiteilijat pääsisivät hakemaan kukin itselleen sopivan projektin

ja tilaajat voisivat selata taiteilijoiden portfolioita. Myös verkostoitumistilaisuuksia (2) pidettiin hyvänä tapana saada uusia kontakteja ja mahdollisia työtilaisuuksia.

Lisäksi toivottiin lisää yhteistyötä taiteilijoiden ja hoitohenkilökunnan välille. Vastauksissa toivottiin muun muassa infotilaisuuksia ja työpajatyylisiä kohtaamisia (2) taiteilijan, hoitohenkilökunnan ja hoitoyksikön johtajien välille, jotta taiteilijan työ tulisi tutuksi talon henkilökunnalle. Taiteilijat toivoivat säännöllisiä palavereita hoitajien ja esimiesten kanssa sekä toiminnan tulosten kirjaamista vaikuttavuuden lisäämiseksi.

Kysyttäessä, miten ja millaisia palveluita taiteilijat aikovat jatkossa hoitoyksiköihin tarjota, osa ei vielä hahmottanut palveluidensa lopullista muotoa. Ne taiteilijat, jotka olivat ehtineet työskentelyssään pidemmälle, toivoivat pystyvänsä palveluissaan huomioimaan jatkossa myös hoitohenkilökunnan. Vastauksissa nousi esille muun muassa hoitohenkilökunnalle tarkoitettu virkistys- ja työhyvinvointitoiminta, henkilökunnalle tarkoitettut työpajat ja hoitajien osallistaminen hoitoyksikön asukkaille tarkoitetuissa työpajoissa.

Kyselyn tulosten perusteella voidaan päätellä, että Osaamispolun koulutuksesta taiteilijat sisäistivät parhaiten toimintaympäristöihin ja kohderyhmiin liittyvät sisällöt, mikä johtunee osaltaan siitä, että Osaamispolun aikana suoritettut työskentelyjaksot ja toimintaympäristöihin ja kohderyhmiin keskittyvät luennot tukivat toinen toisiaan. Taiteilijat kokevat valmiuksiensa tarjota palveluitaan yrittäjämäisesti hoitolaitoksille kehittyneen hankkeen aikana, mutta moni koki yhä taiteilijoita ja hoitoyksiköitä yhteen kokoavan välittäjäorganisaation tarpeelliseksi. Ristiriitaisesta tuloksesta voidaan päätellä, että vaikka taiteilijat ovat hankkeen myötä valmiimpia toimimaan yrittäjämäisesti, koetaan yrittäjäyys yhä haasteellisena. Ulkopuolisen tahon vastatessa taiteilijan työn markkinoinnista, taiteilijalle jää enemmän aikaa taiteelliseen työhön, kohderyhmään tutustumiseen ja työn suunnitteluun.

Vastauksissa esiin noussut palveluiden hinnoittelun, oman osaamisen markkinoinnin ja tuotteistamisen ongelmallisuus johtunee käytännön kokemuksen puutteesta sekä siitä, että hoitoyksiköissä toteutettava taidetoiminta on Suomessa vielä alana nuori. Omia palveluita on vaikea hinnoitella, sillä alalla ei ole

hinnoitteluun liittyviä käytäntöjä tai suosituspalkkaa. Työn realistista hinnoittelua haastavat myös erilaisten hankkeiden ja projektien kautta tarjottavat ilmaiset, lyhytkestoiset taidepalvelut. Alan rahalliset resurssit ovat heikot, joten taiteilijan on vaikeaa hinnoitella palveluitaan siten, että niistä saa riittävän korvauksen, mutta samalla huomioiden sen, ettei korvaus ylitä hoitoyksikön maksukykyä. Hinnoittelua voidaan helpottaa luomalle alalle yhteisiä sopimuksia ja palkkasuosituksia sekä sitoutumalla siihen, ettei jatkossa tarjota tilaajalle vastikkeetonta hanketyötä.

5.2 Läänintaiteilijoiden haastattelut

Läänintaiteilijoiden haastatteluissa nousi esille, että soveltavan taiteen menetelmin työskentelevien taiteilijoiden työllistymismahdollisuudet vaihtelevat huomattavasti alueittain. Aunola (2013) ja Raudaskoski (2013) kokivat kysynnän taidetoimintaa kohtaa lisääntyneen toimialueillaan, Lapissa joskin Pohjois-Savo maltillisemmin. Halmeen (2013) mukaan Satakunnassakin taidetoiminnalle on selkeästi kysyntää, mutta hoitoyksiköiden resurssit eivät riitä taidetoiminnan tilaamiseen. Halme (mt.) ei osannut arvioida, ovatko alueen työllistymismahdollisuudet muuttuneet viime vuosina, sillä hänen virkasuhteensa on alkanut vuonna 2012. Ikäläinen (2013) puolestaan katsoi Kaakkois-Suomessa työllistymismahdollisuuksien olevan harvassa ja kysynnän taidetoimintaa kohtaan säilyneen muuttumattomana viimeiset kaksi vuotta.

Kolme neljästä läänintaiteilijasta näki soveltavan taiteen tulevaisuuden Taiteen edistämiskeskuksessa haasteellisena. Pohjois-Savossa työskentelevän Aunolan (2013) mielestä uhkana on, että käsitetietoisuuden puute leimaa soveltavan taiteen arvoltaan toissijaiseksi taidemuodoksi, niin sanottuihin perinteisiin taiteisiin nähden. Tällöin Aunolan (mt.) mielestä riskinä on, että Taiteen edistämiskeskuksessa halutaan pitää kiinni tutusta perustaiteesta ja epäselvän soveltavan taiteen katsotaan olevan pois taiteen ytimeistä. Soveltavan taiteen pelättiin myös jäävän Taiteen edistämiskeskuksen rakenneuudistuksen aikana vähemmälle huomiolle. Kaakkois-Suomessa työskentelevä Ikäläinen (2013) katsoi, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointityö voidaan jatkossakin huomioida läänintai-

teilijöiden työsuhteista päätettäessä, mutta ei arvele soveltavan taiteen lisääntyvän merkittävästi tulevaisuudessa Taiteen edistämiskeskuksen alaisuudessa.

Aunola (2013) ja Halme (2013) suhtautuivat soveltavan taiteen tulevaisuuteen Taiteen edistämiskeskuksessa varauksellisen toiveikkaasti. Aunolan (2013) mukaan yhteiskunnassa vallitseva tarve saada kaikki tulostavuuksiin on osaltaan lisäämässä Taiteen edistämiskeskuksen tarvetta puhua taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön puolesta, mikä saattaa korostua tulevaisuudessa organisaation päätöksenteossa. Halme (2013) toivoi Taiteen edistämiskeskuksen kiinnittävän tulevaisuudessakin huomiota soveltavan taiteen mahdollisuuksiin ja tukevan taiteen sisällyttämistä osaksi hoitoyksiköiden tervehdyttävää ohjelmaa ja kuntoutusta.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön alueelliset eroavaisuudet korostuivat jälleen, kun läänintaiteilijoilta kysyttiin, kuka tai mikä koordinoi toimintaa läänintaiteilijöiden toimialueilla. Ikäläisen (2013) mukaan Kaakkois-Suomessa toimintaa koordinoi Taiteen edistämiskeskuksen Kaakkois-Suomen ja Hämeen toimipiste. Lapissa varsinaista keskeistä koordinaattoria ei Raudaskosken (2013) mukaan ole, vaan useat toimijat panostavat kukin omilla tahoillaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön. Halmeen (2013) mukaan Satakunnassa kulttuuriseen hyvinvointiin liittyvien projektien alullepanijat ovat aikaisemmin olleet vastuussa toiminnan koordinoimisesta, mutta toiminnan tueksi kaavaillaan soveltavan taiteen verkostopankkia. Myös Porin kaupunki on päättänyt työllistää kulttuurituottajan vastaamaan kulttuurin saavutettavuudesta ja saatavuudesta. Halme (mt.) uskoo näiden muutosten edistävän soveltavan taiteen kehittymistä Satakunnan alueella.

Läänintaiteilijat olivat yksimielisiä siitä, että soveltavan taiteen menetelmin työskentelevät taiteilijat tarvitsevat työllistymisensä tueksi menetelmällistä osaamista ja avustusta rahoituksessa. Aunolan (2013), Halmeen (2013) ja Ikäläisen (2013) mukaan taiteilijat tarvitsevat työllistymisen tueksi myös vertaistukea, työnohjausta ja apua työskentelypaikan löytämiseen. Lisäksi Aunola (2013) korosti käsitetietoisuuden lisäämistä. Aunolan (mt.) mielestä on tärkeää ymmärtää, puhutaanko taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöstä vai tehdäänkö taidetta saavutettavaksi ja esteettömäksi kaikille kansalaisille. Raudaskoski (2013) pai-

notti, että taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöstä puhuttaessa tulee ymmärtää, ettei kaikista taiteilijoista ole jakamaan osaamistaan, eikä tarvitsekaan olla.

Kaikki haastatteluihin osallistuneet läänintaiteilijat arvioivat kukin toimialueellaan olevan 11–20 soveltavan taiteen menetelmin työskentelevää taiteilijaa. Taide-toimintaa tarjoavien taiteilijoiden määrä alueilla on siis läänintaiteilijoiden arvion mukaan sama, vaikka Etelä-Karjalan ja Kymenlaakson maakuntien alueella yli 65 vuotta täyttäneitä on lähes kaksinkertainen määrä Lappiin maakuntaan nähden. (Tilastokeskus 2013b.) Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli taidetoiminta onnistuu tavoitteessaan integroitua osaksi sosiaali- ja terveydenhoitotyötä, tulee kunkin toimialueen asukasluku ja väestön ikärakenne huomioida tarkoin palveluita suunniteltaessa.

Myös toimialueiden aktiivisuus taide- ja kulttuuripalveluiden tilaajina vaihteli huomattavasti. Aunolan (2013) mukaan Pohjois-Savossa Kuopion kaupunki tilaa palveluita ikäihmisille, mutta alueen muut kunnat eivät juurikaan. Pohjois-Savossa palveluiden tilauksia vähentää Aunolan (mt.) mielestä se, että alueen hoitoyksiköt ovat tottuneet saamaan vastikkeettomia taidepalveluita erilaisten hankkeiden ja opiskelijaprojektien kautta. Raudaskosken (2013) mukaan tilaus taidetoiminnalle on Lapissa vielä heikkoa, sillä toiminnan rahoitus ja tunnettuus ovat vähäistä. Ikäläisen (2013) mukaan Kaakkois-Suomessa taiteen sovelta-vaan käyttöön tottuneet tai tutustuneet organisaatiot tilaavat taidepalveluita. Ikäläinen (2013) katsoi palveluiden kysyntää vähentävän kuitenkin sen, ettei taidetoiminnalla ole vakiintunutta asemaa sosiaali- ja terveydenhoitotyössä. Ikäläisen (mt.) mielestä palveluiden tilaamista hankaloittaa myös se, ettei sosiaali- ja terveysalan toimijoille ole tarjota valmiita yhteystieto- tai palvelupaketteja, eikä taidetoiminnalle ole vakiintuneita rahoituskäytäntöjä.

Aunola (2013) mainitsi taiteen ja kulttuurin hyvinvointityötä tehtäessä tärkeimiksi yhteistyökumppaneikseen alueen taiteilijat, taideorganisaatiot, oppilaitokset ja yhdistykset, joilla on sosiaali- ja terveystavoitteita sekä Pohjois-Savon kuntien kulttuuriyhdyshenkilöt ja heidän kauttaan sosiaali- ja terveysalan toimijat kunnissa. Halmeen (2013) tärkeimmät yhteistyökumppanit ovat toimialueen kaupungit, yhdistykset, kunnat, kuntien kulttuuritoimet sekä paikalliset taiteilijat ja tuottajat. Raudaskoski (2013) kertoi tekevänsä yhteistyötä Pohjois-Suomen

sosiaalialan osaamiskeskuksen, Lapin esittävien taiteiden keskuksen, kehitysvammaisten hoitoyksiköiden, vanhainkotien, Taidepainotteinen palvelutalo - hankkeen, Lapin taiteilijaseuran sekä kirjastojen kanssa. Ikäläisen (2013) tärkeimmät yhteistyökumppanit puolestaan ovat alueen taiteilijat, sosiaali-, terveys- ja mielenterveysalan organisaatiot, senioritoimintaan liittyvät toimijat, kuten erilaiset yhdistykset, palvelutalot ja hankkeet.

Läänintaiteilijoiden vastaukset osoittavat, että tällä hetkellä taidepalveluiden tuottamiseen läänintaiteilijoiden tukena osallistuu monipuolisesti eri sektoreiden ja alojen toimijoita. Lukuisten yhteistyökumppanien osallistuminen taidetoiminnan tuottamiseen voidaan nähdä työn vahvuutena, sillä tällöin toiminnalla voidaan tavoittaa useita kohderyhmiä ja tuoda mukaan uusia toimijoita. Toisaalta vastaukset myös vahvistavat kentällä yleisesti todettua ongelmaa, ettei taidetoiminnan tuottamiseen ole valtakunnallisesti yhtenevää mallia. Taidetoiminnan haasteita ovat läänintaiteilijoiden mukaan vastikkeetonta työtä hoitoyksiköihin tarjoavat hankkeet ja projektit, vakiintuneiden rahoituskäytäntöjen ja valmiiden palvelu- ja yhteystietopakettien puuttuminen, taidetoiminnan vielä alueittain vähäinen tunnettuus ja vakiintumaton asema osana sosiaali- ja terveydenhoitotyötä sekä käsitietoisuuden puute. Läänintaiteilijat olivat yksimielisiä siitä, että taiteilijat myös tarvitsevat tukipalveluita taidetoiminnan tuottamiseen hoitoyksiköihin.

5.3 Hanketyöntekijöiden haastattelut

Hanketyöntekijöiden teemahaastattelussa nousi esille, että kaikkien hankkeiden taiteilijavalinnan kriteerinä on ollut soveltuva koulutus sekä aikaisempi työkokemus tai voimakas kiinnostus taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön. Hankkeiden aikana taiteilijat ovat oppineet taiteen soveltavasta käytöstä sekä hoitoyksiköistä työympäristönä. Lähes kaikissa hankkeissa on myös keskitytty taiteilijoiden omien konseptien rakentamiseen.

Hankkeet ovat auttaneet taiteilijoita oman osaamisen hyödyntämisessä uusissa toimintaympäristöissä, oman taiteellisen menetelmän kannattelusta sekä antaneet näkökulmia taidetoiminnan tuloksellisuuteen. Osaattorissa järjestettiin li-

säksi liiketoiminnallista koulutusta, jonka tavoitteena oli opettaa taiteilijoille yrittäjyyden alkeet ja rohkaista taiteilijoita tarjoamaan palveluitaan hoitoyksiköille yrittäjämäisesti. Sairaala- ja hoivamuusikoiden koulutuksessa puolestaan on puhtaasti kyse menetelmällisen osaamisen kouluttamisesta. Koulutussisällöissä on nähtävissä yhteneväisyyksiä läänintaiteilijoiden näkemyksiin taiteilijoiden tarvitsemista tukipalveluista. Hankkeet ovat tarjonneet läänintaiteilijoiden tarpeelliseksi katsomista tukipalveluista erityisesti menetelmällistä osaamista, työnohjausta ja apua työskentelypaikan ja rahoituksen löytämiseen.

Lähes kaikki hankkeet olivat kohdanneet haasteita kahden hyvin erilaisen työ-
kulttuurin yhdistämisessä. Kolme neljästä hanketyöntekijästä koki taiteilijoiden ja hoitohenkilökunnan yhteistyön tai sen täyden puuttumisen hankkeissa haasteellisena. Haastatteluissa selvisi, että hankkeissa, joissa taiteilijoille ja hoitohenkilökunnalle järjestettiin yhteiskoulutusta osallistavasta taidetoiminnasta, välttyttiin suurimmilta negatiivisilta yhteentörmäyksiltä. Haastattelujen pohjalta tehokkain tapa kouluttaa taiteilijoita ja hoitohenkilökuntaa näyttäisi olevan moniammatillinen pienryhmä- tai työparityöskentely. Tällöin on tärkeää, että kaikki toimintaan osallistuvat ymmärtävät, mitä taiteen hyvinvointityöllä tarkoitetaan.

”No työpari- ja ryhmätyöskentely on mun mielestä toiminut oikein hyvin. Yksi ihminen koki ja ryhmä koki, että hän ei kyennyt toimimaan siinä ryhmässä tai ylipäättään ryhmässä. Kyllä mun kokemukset ja se mitä [ryhmäläiset] on itse kertonut on hyvin positiivisia.”
(Susi 2013.)

”Puhutaan paljon moniammatillisuudesta ja hedelmällisistä törmäyksistä. Ja onhan ne hedelmällisiä, jos niistä yli päästään, mutta aina ei päästä. Kun molemmilla osapuolilla on hyvin vahva oma totuttu identiteetti, sitten kun niitä yhteisiä säveliä etsitään, niin siinä voi oikeasti tulla tosi vaikeitakin tilanteita.” (Rautiainen 2013.)

Työkulttuurien yhdistämisen haasteellisuus on ymmärrettävää, sillä hoitohenkilökunnan tehtävä voidaan nähdä hoitoyksiköiden arjen rutiinien ylläpitäjänä, kun taas taiteilijoiden nähdään ravistelevan tuttuja toimintatapoja. Ammattiryhmien välistä ymmärrystä voidaan nähdäkseni lisätä järjestämällä taiteilijoille ja hoitohenkilökunnalle yhteiskoulutusta jo ennen työelämään siirtymistä. Koulutuksen pohjalta voidaan luoda yhteisiä käytäntöjä hoitoyksiköihin muun muassa taiteili-

jan perehdyttämisestä yksikön toimintaan sekä hoitohenkilökunnan, esimiesten ja taiteilijan välisistä palavereista.

Helena Malmivirta (2013) katsoi, että taidetoimintaa tuottavien taiteilijoiden koulutuksessa tulisi huomioida myös taidelähtöisten menetelmien hyödyntäminen ennaltaehkäisevässä työssä uuden vanhuspalvelulain mukaisesti. Malmivirta (2013) painotti, että tällä hetkellä taiteen ja kulttuurin hyvinvointityön painopiste on selkeästi laitoksissa. Malmivirran (2013) mielestä tulevaisuuden haasteena tulee olemaan kotona asuvien ikääntyneiden aktivoiminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen.

Hanketyöntekijöiden haastattelujen pohjalta voidaan myös todeta taiteilijoiden tarvitsevan lisää osaamista ja tukea oman työnsä markkinointiin. Joidenkin hanketyöntekijöiden mielestä taiteilijat ovat epävarmoja siitä, miten työskennellä itsenäisesti ilman hankkeen tuomaa tukea. Myös Osaamispolun taiteilijoiden vastaukset osoittivat, että vaikka taiteilijat kokivat liiketoiminnallisen osaamisensa kehittyneen hankkeen aikana, koettiin yrittäjäyys silti haastavana. Vaikka hankkeet ovat laajentaneet taiteilijoiden verkostoja taidetoiminnan tilaajiin, tarvitsevat taiteilijat yhä rohkaisua yrittäjämäiseen toimintaan työllistyäkseen hoitoyksiköihin.

Viitataan haastateltaviin tästä eteenpäin nimillä H1, H2, H3 ja H4, sillä seuraavissa kappaleissa käsitellään hanketyöntekijöiden subjektiivisia näkemyksiä kentän tilasta ja tarpeista. Katsoin tärkeäksi antaa haastateltaville anonymiteetin, sillä toisin kuin läänintaiteilijat, he eivät osallistuneet haastatteluihin virkansa puolesta. Koska keskustelut välittäjäorganisaatiosta olivat haastattelujen aikana hanketyöntekijöiden tapaamisissa vielä alkutekijöissään, halusin anonymiteetillä välttää leimaamasta haastateltavia liian vahvasti tiettyihin näkemyksiin.

Vastaajat olivat yksimielisiä siitä, että taiteilijoita ja hoitoyksiköitä yhteen kokoavalle välittäjäorganisaatiolle on selkeä tarve. Näkemykset välittäjäorganisaation rakenteesta ja sisällöstä vaihtelivat kuitenkin jonkin verran. Eräät hanketyöntekijät (H2 ja H4) kokivat välittäjäorganisaation toimivan luontevimmin osana kaupungin omia palveluita ja pitivät kaupunkia parhaana ylläpitäjänä organisaatiolle. Toinen heistä (H4) katsoi, että tällöin kaupunki voisi palkata esimerkiksi kaksi

kulttuuriseen hyvinvointiin perehtynyttä tuottajaa, joiden työtehtäviin kuuluisi muun muassa taiteilijoiden markkinointi hoitoyksiköihin, palautteen kerääminen kentältä ja jatkokoulutuksen järjestäminen.

Erään hanketyöntekijän (H1) näkemyksessä korostuivat yhteistyö kaupungin omien sosiaali- ja terveysalan palveluiden kanssa sekä tarve ammattitaitoiselle tuottajalle. Kyseinen hanketyöntekijä (H1) katsoi tuottajavetoisuuden tuovan tehokkuutta palveluiden koordinointiin. Vastaajan näkemyksessä mukaan toivottiin myös ammattikorkeakoulua, yliopistoa ja itsenäisiä yrityksiä. Korkeakoulujen mukaan tuleminen mahdollistaisi muun muassa koulutuksen järjestämisen ja ajankohtaisen tutkimustiedon tuottamisen. Haastateltava (H1) toivoi mahdollisen välittäjäorganisaation toimivan asiantuntijatahona kentän tilasta ja tapahtumista, vievän alaa aktiivisesti eteenpäin samalla keräten tietoa ja rakentaen uusia verkostoja. Hanketyöntekijä (H1) katsoi yhteistyömallin pohjalta toimivan välittäjäorganisaation vastaavan myös taidetoiminnan tasokkuudesta.

Kolmannen mallin esitti hanketyöntekijä (H3), joka toivoi luovien alojen yritysten ottavan vastuun välittäjänä toimimisesta. Välittäjäorganisaation työtä voisi vastaajan näkemyksen mukaan tehdä yksi tai useampi, kenttään perehtynyt luovan alan yritys. Haastateltava (H3) koki säätiön tai julkisesti rahoitetun toimijan osallistumisen välitystyöhön jopa haitallisena ja kritisoi julkisella rahoituksella toteutettuja projekteja niiden tehottomuudesta. Kyseinen hanketyöntekijä (H3) näki luovien alojen yritysten vahvuutena niiden roolin dynaamisina, ammattialaa vahvasti kehittävinä toimijoina, ja kannusti taidepalveluiden liiketoiminnallisen potentiaalin löytämiseen ja hyödyntämiseen. Toisaalta hanketyöntekijän (H3) näkemyksen haastaa kotona asuvien ikäihmisten kyky maksaa itse taidelähtöisistä palveluista sekä palveluiden kuluttajien tavoittaminen puhtaasti yritysmaailmasta käsin, sen sijaan että palveluita tarjottaisiin sosiaali- ja terveyssektorilta tai osana kaupungin omia palveluita. Vaikka ikääntyneiden tulo- ja varallisuustaso keskimäärin nouseekin, pienituloisia vanhuksia tulee edelleen olemaan (Ympäristöministeriö 2012). Joka tapauksessa eläkkeelle jäävien ihmisten tulot siirryttäessä palkkatyöstä eläkkeelle yleensä laskevat.

Mahdollisen välittäjäorganisaation tai palveluiden tuottajan rakennetta kartoitettaessa ja hanketyöntekijöiden näkemyksiä vertailtaessa tulee kiinnittää huomio-

ta siihen, miten eri organisaatiomallit vaikuttavat taidetoiminnan tasa-arvoiseen saatavuuteen. Mikäli kaupunki ottaa vastuun välitystyön tekemisestä, tulee selvittää, sulkeeko se yksityiset, kaupungin piiriin kuulumattomat hoitoyksiköt välittäjän tarjoamien taidepalveluiden ulkopuolelle. Samaan aikaan tiivis yhteistyö kaupungin palveluiden kanssa on välttämätöntä, jotta välittäjäorganisaatio voi toimia tehokkaasti ja integroitua selkeästi osaksi sosiaali- ja terveysalan palveluita.

5.4 Osallistuva havainnointi

Seuratessani ja raportoidessani taiteilijoiden työskentelyjaksoista hoitoyksiköissä huomasin, että Osaamispolun taiteilijat kokivat erityisen haastavana sen, ettei hoitohenkilökunta pääsääntöisesti osallistunut taidetoimintaan. Usein hoitohenkilökunta vetosi kiireeseen, mutta osa hoitohenkilökunnasta kertoi myös taidetoiminnan tuntuvan vieraalta sekä muun henkilökunnan kielteisten asenteiden nostavan yksittäisen työntekijän kynnystä osallistua taidetoimintaan. Taide-toimintaan osallistumista vanhusten kanssa ei myöskään usein mielletä hoitohenkilökunnan keskuudessa samalla tavalla oikeaksi työksi, kuin hoitoyksikön arkeen kuuluvia rutiininomaisia töitä. Monessa hoitoyksikössä vanhusten fyysinen kunto oli jo niin heikko, että vanhusten kokonaisvaltainen taidetoimintaan osallistuminen vaati apua henkilökunnalta. Hoitohenkilökuntaa osallistui taide-toimintaan huomattavasti aktiivisemmin niissä hoitoyksiköissä, joissa hoitohenkilökunnalla ja talon johtajilla on omakohtaista kokemusta taidetoiminnasta ja sen vaikuttavuudesta.

Havainnoin myös, että taidetoimintaa järjestetään huomattavasti aktiivisemmin ja itsenäisesti niissä Turun alueen hoitoyksiköissä, joissa henkilökunta ja yksiköiden johtajat ovat itse päässeet osallistumaan taidetoimintaan ja saaneet siitä positiivisia kokemuksia. Hoitohenkilökunnan suhtautumiseen taidetoimintaan osana hoitotyötä näyttivät vaikuttavan myös henkilökunnan omat kulttuuriharastukset. Tällä hetkellä ikääntyneiden mahdollisuudet osallistua taidetoimintaan omassa hoitoyksikössään näyttävät siis täysin riippuvaisina henkilökunnan ja johdon kiinnostuksesta taidetoimintaa kohtaan. Toiminnan perustuessa vapaaehtoisuuteen vain tiettyjen hoitoyksiköiden asukkaat pääsevät osallisiksi

kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksista. Taiteilijoiden työskentelyä seurattessani huomasin, että turkulaisissa vanhainkodeissa esiintyy selkeitä eroja taide- ja kulttuuritoiminnan tasa-arvoisessa saavutettavuudessa. Tämä johtaa pitkällä aikavälillä hoitoyksiköiden näkyvään eriarvoistumiseen.

Taiteilijoiden koulutuspäivien aikana esille nousi taiteilijoiden toimesta toivomus, että he saisivat toteuttaa taidetoimintaa hoitoyksiköissä hoitohenkilökunnan kanssa työpareina. Taiteilijat uskoivat siten perehtyvänsä paremmin hoitoyksiköiden arkeen, asukkaisiin ja yksikössä tapahtuviin muutoksiin. Osa myös toivoi voivansa olla selkeämmin osa hoitoyksiköiden työyhteisöä, ja siten pystyvänsä huomioimaan työssään myös hoitohenkilökunnan työssä jaksamista. Samalla taiteilijan huomioiminen työyhteisön tasavertaisena jäsenenä tukisi myös taiteilijan jaksamista ja hyvinvointia.

Taiteilijat kokivat haasteellisena erityisesti yhteisten toimintatapojen puuttumisen ja hoitoyksiköiden vaihtelevat käytännöt. Useimmat Osaamispolun taiteilijat jakoivat työskentelyjaksonsa kahden eri hoitoyksikön välillä. Taiteilijoiden oli hankala suunnitella työskentelyään etukäteen ja siirtyä hoitoyksiköstä toiseen, sillä toimintatavat vaihtelivat yksiköstä riippuen ja viestintä taiteilijan ja henkilökunnan välillä oli usein puutteellista. Taiteilijoiden ja hoitohenkilökunnan yhteistyön puuttuessa, hoitohenkilökunta ei tutustunut taiteilijan työskentelyyn ikäntyneiden kanssa, jolloin puolestaan taidetoiminnan vaikutusten raportointi jäi usein puutteelliseksi. Kaikissa hoitoyksiköissä ei myöskään tunnettu eroa vapaaehtoisten tuottamien musiikki- ja teatterituokioiden ja terveys- ja hyvinvointivaikutuksiin tähtäävän taidetoiminnan välillä.

Pitkäjänteisen taidetoiminnan suurimmaksi haasteeksi nousee usein yhteisten toimintatapojen puuttumisen ohella myös rahoituksen puute tai vähyys niin sosiaali- ja terveysalan laitoksissa kuin kunnissa. Näin oli myös Osaamispolun kohdalla. Rahallisten resurssien puutteen seurauksena toiminta rakentui lyhytkestoisten työpajojen varaan ja taiteilijoiden viikoittaiset työtunnit hoitoyksiköissä jäivät usein liian vähäisiksi. Kun hankkeen kautta tarjottu ilmainen taidetoiminta päättyi, vain yksi hoitoyksikkö tilasi lisää taidetoimintaa. Taiteilijoiden vähäisten työtuntien puitteissa pitkäjänteisiksi tarkoitetut taideprosessit jäivät usein pintaraapaisuiksi, jolloin taidetoiminnan hyvinvointi- ja terveysvaikutukset

ovat läsnä vain hetkellisesti. Rahoituksen ohella resurssipula näyttäytyi hoitoyksiköiden taidetoiminnassa myös ajan, työntekijöiden ja taidetoimintaan soveltuvien tilojen puutteena.

Osassa Turun ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä hyödynnetään ikääntyneiden kulttuurimieltymysten kartoittamiseen tarkoitettua elämänkaarikyselyn (Liite 6) pohjalta laadittavaa kulttuurisuunnitelmaa. Kulttuurisuunnitelma on itsenäinen osa hoitosuunnitelmaa. Sillä pyritään takaamaan kulttuurielämyksiä ikääntyneelle tämän kulttuuritarpeet, toivomukset ja toimintakyvyn huomioiden. Elämänkaarikysely-lomake annetaan täytettäväksi jokaiselle ympärivuorokautiseen hoitoon tulevalle potilaalle ja asukkaalle. Lomakkeen täyttööön ikääntynyt saa tarpeen mukaan apua omaisiltaan tai hoitohenkilökunnalta. Vanhuksen kulttuuritarpeiden toteuttamiseen osallistuvien hoitohenkilökunnan jäsenten tulisi kirjata merkintöjä kulttuurisuunnitelmaan. (Koponen 2011, 27–28.) Valitettava huomio kuitenkin oli, ettei kulttuurisuunnitelmaa hyödynnetä kaikissa Turun alueen ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä. Erityisesti puutteita oli kulttuurisuunnitelman päivittämisessä. Osaamispolun taiteilijoissa herätti ihmetystä se, ettei kulttuurisuunnitelmia juurikaan hyödynnetty taidetoimintaa hoitoyksiköihin tilattaessa.

5.5 Muu aineisto

Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa

Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa -koulutuspäivään osallistujat aloittivat työskentelyn pöytäryhmissä pohtimalla, mitä taidetoiminnan ostajan tulee ottaa huomioon tilatessaan taiteilijan hoitoyksikköön. Pöytäryhmien keskusteluista kootuissa vastauksissa tärkeimpiä taidetoiminnan tilaukseen vaikuttavia tekijöitä olivat hoitoyksikön tilojen taidetoiminnalle asettamat rajoitukset, toimintaan osallistuvien vanhusten tarpeet ja toiveet sekä palvelun hinta. Osallistujien mielestä oli myös tärkeää, että taidetoimintaa tuotettaessa huomioidaan hoitoyksikön aikataulu. Myös käytännön asiat, kuten laskutuskäytännöt ja taiteilijan tarve työparille nousivat keskusteluissa esille.

Taulukko 4: Mitä hoitoyksikön tulee huomioida taidetoimintaa tilattaessa

<i>Mitä ostajan on otettava huomioon tilatessaan taiteilijan hoitoyksikköön?</i>	<i>kpl *</i>
Tila	4
Kohderyhmät ja osallistujat	3
Vanhusten omat toiveet ja tarpeet	3
Hinta	2
Aikataulu, milloin voi tulla	2

* Kuinka monen pöytäryhmän vastauksissa huomioitu

Pöytäryhmissä keskusteltiin myös siitä, mitä vastavuoroisesti taiteilijan tulee huomioida, tullessaan hoitoyksikköön. Koulutuspäivän osallistujat olivat yhtä mieltä siitä, että taiteilijan tulee olla aktiivisessa kanssakäymisessä henkilökunnan kanssa. Erityisesti taiteilijat toivoivat mahdollisuutta tutustua hoitoyksikköön, asukkaisiin ja henkilökuntaan ennen työskentelyn aloittamista. Yllättäen esille nousi myös esimiesten ja johtajien toive hoitohenkilökunnan osallistamisesta. Taiteilijoilta toivottiin lisäksi kykyä mukautua hoitoyksiköiden hektisyyteen ja muuttuviin tilanteisiin. Taidetoiminnan hinnan todettiin rajallisten resurssien puitteissa vaikuttavan suoraan palveluiden tilaamiseen. Koulutuspäivään osallistujat olivat yksimielisiä siitä, että taidetoiminnan tilaaminen tapahtuu helpoiten koordinaattorin välityksellä.

Taulukko 5: Mitä taiteilijan tulee huomioida tarjotessaan työtään hoitoyksikköön

<i>Mitä taiteilijan on otettava huomioon tarjotessaan työtään hoitoyksikköön?</i>	<i>kpl*</i>
Kanssakäyminen henkilökunnan kanssa	3
Henkilökunnan osallistaminen	3
Kyky mukautua muuttuviin tilanteisiin	2
Hinnoittelu kohdillaan	2

* Kuinka monen pöytäryhmän vastauksissa huomioitu

Taidetoiminnan hinnoittelussa koulutuspäivään osallistujien mielipiteet erosivat selkeästi. Osa taiteilijoista toivoi pitkäkestoisempia työsuhteita ja kiinteää kuukausipalkkaa. Toinen puoli taiteilijoista puolestaan kannatti osa-aikaista työaikaa, sillä taidetoiminnan tuottaminen on harvoin taiteilijan ainoa työ. Sosiaali- ja terveysalan edustajat puolestaan kannattivat palveluiden jaottelua erihintaisiin kokonaisuuksiin. Yhtä mieltä keskustelijat olivat siitä, että taidetoiminnan hinnoittelussa tulisi vallita tietty yhteneväisyys ja johdonmukaisuus.

Taidetoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi osa taiteilijoista toivoi pitkäkestoisempia sopimuksia taidetoiminnasta. Toiminnan jatkuvuuden kannalta osa keskustelijoista ehdotti, että kunta palkkaisi yhden taiteilijan kiertämään alueen vanhuskeskuksessa tai vaihtoehtoisesti jokaiseen vanhuskeskukseen palkattaisiin yksi taiteilija. Myös hoitajien osallistumisen taidetoimintaan katsottiin auttavan työn juurtumista hoitoyksiköiden arkeen. Samalla sen koettiin auttavan myös hoitohenkilökunnan voimavarojen löytymistä ja aktivoitumista.

Jatkuvuutta edesauttaisi keskustelijoiden mukaan myös toiminnan sulauttaminen yksiköiden normaaliin arkeen. Tämän todettiin kuitenkin vaativan arvojen ja asenteiden muuttumista hoitoyksiköissä. Sosiaali- ja terveysalan edustajien mielestä taidetoimintaan kohdistuvia ennakkoluuloja voidaan kumota tuomalla taidetoiminnan tuloksia entistä vahvemmin näkyviksi.

Kuten hanketyöntekijöiden haastatteluissa ja Osaamispolun taiteilijoiden kyselyssä, myös koulutuspäivän osallistujista enemmistö uskoi hoitoyksiköitä ja taiteilijoita yhteen tuovan välittäjän turvaavan parhaiten taidetoiminnan vakaan jatkuvuuden. Koordinaattorin toivottiin jälleen tuntevan sekä taidekenttää että sosiaali- ja terveysalaa. Tarve koordinaattorille nousi uudestaan esille keskusteltaessa, miten hoitoyksiköt saisivat parhaiten tietoa taidetoiminnasta ja taiteilijat työskentelymahdollisuuksista.

Kulttuurihyvinvointi-kahvila

Kulttuurihyvinvointi-kahvilassa opettajat, hanketyöntekijät ja sosiaali- ja terveysalan opiskelijat suunnittelivat 15 opintopisteen laajuista monialaista moduulimallia, jonka kautta sosiaali-, terveys-, hyvinvointi ja taidealojen opiskelijat pystyisivät erikoistumaan taidetoiminnan mahdollisuuksiin osana hoitotyötä. Osallistujien mielestä on tärkeää, että opintokokonaisuuden voi suorittaa joko jatkumona tai erillisissä viiden opintopisteen kokonaisuuksissa. Opintojaksojen toteutus tulee edellyttämään monialaista opetusta ja opettajistoa.

Ensimmäisen viiden opintopisteen kokonaisuuden suunniteltiin rakentuvan kohtaamisista, jotka johdattavat opiskelijat tutustumaan toisiin ammatteihin ja ihmiskäsityksiin eri ammattikuntien näkökulmasta. Ensimmäisessä opintokokonaisuudessa sosiaali-, terveys- ja taidealojen opiskelijat pääsisivät tutustumaan

moniammattilliseen työskentelyyn ja ryhmädynamiikan perusteisiin toteuttamalla aiheeseen liittyvän projektin työelämässä. Osana opintokokonaisuutta opiskelijat pohtisivat taidetoiminnan saavutettavuutta, lainsäädäntöä, työn eettisiä ulottuvuuksia sekä taidetoimintaan sidoksissa olevia käsitteitä. Opintojakso tähtää siihen, että opiskelijat sisäistäisivät kulttuurihyvinvoinnin oman ammattikuntansa kannalta ja osaisivat pohtia työn yhteiskunnallisia ulottuvuuksia.

Moduulin toisessa viiden opintopisteen kokonaisuudessa opiskelijat syventäisivät moniammatillisen yhteistyön vaatimien menetelmien osaamista ja harjoittelisivat asiakkaan kohtaamista erilaisten simulaatiotilanteiden kautta. Tässä opintojaksossa opiskelijat oppisivat myös työn vaatimia ohjaustaitoja ja tutustuisivat taidetoiminnan eri muotoihin työpajojen kautta. Opintojaksosta suoriutuminen edellyttää, että moduulinen ensimmäinen osa on suoritettu aikaisemmin.

Moduulin viimeinen viiden opintopisteen kokonaisuus keskittyy jo vahvasti työelämään. Tässä opintojaksossa opiskelijat pääsisivät toteuttamaan taidetoimintaa oikeille kohderyhmille. Taidetoimintaa tuotettaisiin moduulin mukaisesti moniammatillisena työryhmänä. Kokonaisuus pyrkii tukemaan yhteisten työtapojen kehittymistä ja rohkaisee opiskelijoita pohtimaan itsenäisesti, miten he voivat soveltaa omaa osaamistaan kohderyhmän tarpeisiin vastatakseen.

Taulukko 6: Moduuliluonnos Kulttuurihyvinvointi-kahvilan materiaaleista

Opintojaksojen sisällöt	Opintojen laajuus
Johdatus eri ammattikuntiin ja ihmiskäsityksiin	5 op
Johdatus moniammattilliseen työskentelyyn	
Saavutettavuus, lainsäädäntö, käsitteistö ja etiikka	
Projektimuotoisia opintoja	
Asiakkaan kohtaamista simulaatiotilanteissa	5 op
Ohjaustaitoja ja menetelmällistä osaamista	
Taidetoiminnan eri muotoihin tutustumista	
Projektimuotoisia opintoja	5 op
Taidetoimintaa oikeille kohderyhmille	

Näin toteutuessaan moduuli tarjoaisi sosiaali-, terveys-, hyvinvointi- ja taidealojen opiskelijoille mahdollisuuden erikoistua yhdessä taidetoimintaan. Monialaisina työryhminä opiskeleminen vahvistaa eri ammattikuntien keskinäistä ymmärrystä ja luo pitkällä aikavälillä yhteistä toimintakulttuuria. Osaamispolun taiteilijat kokivat juuri yhteisten toimintatapojen puuttumisen ja viestinnän katkonaisuuden asettaneen haasteita työskentelylle. Näillä menetelmillä ja opintosisällöillä toteutetun opintokokonaisuuden voidaan uskoa vaikuttavan suoraa taidetoiminnan integroitumiseen hoitoyksiköissä. Vielä ei kuitenkaan ole tiedossa, missä muodossa ja milloin vastaava moduuli saadaan liitettyä Turun ammattikorkeakoulun opetussuunnitelmaan.

6 TOIMENPIDE-EHDOTUKSET JA SUOSITUKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus on selvittää, mitä taiteilijoiden mielestä tarvitaan, jotta taide saadaan integroitua osaksi hoitotyötä. Samalla työssäni selvitän, mitä Taiteen edistämiskeskus voi tehdä taidetoiminnan edistämiseksi. Tässä luvussa esitän aineiston pohjalta rakennettuja konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia, joilla voidaan tukea taidetoiminnan integroitumista osaksi hoitotyötä. Toimenpide-ehdotusten ja suositusten luomisesta erityisen haastavaa, mutta myös tärkeää teki se, ettei aikaisempaa mallia taidetoiminnan järjestämisestä hoitoyksiköissä ole olemassa.

Toimenpide-ehdotukset pyrkivät vastaamaan kentän toimijoiden esille nostamiin haasteisiin ja kehittämistarpeisiin. Samalla ne myös tukevat ja vievät eteenpäin Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa esitettyjä toimenpiteitä. Koska tilaajan toive oli luoda kentälle valtakunnallisia suosituksia ja tukipalvelumalli, keskityn rakentamissani toimenpide-ehdotuksissa erityisesti siihen, että niiden toteuttamisen voidaan katsoa onnistuvan eri puolilla Suomea. Tässä luvussa ehdotetut toimenpiteet keskittyvät ensisijaisesti taidetoiminnan edistämiseen vanhustenhoitotyössä, mutta nähdäkseni niitä voidaan soveltaa myös muiden ikäryhmien ja laitoksissa asuvien taidepalveluiden tuottamiseen ja vaikutteita ottaa laajemminkin hoitotyöhön.

Tutkimuksia taidetoiminnan vaikuttavuudesta

Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa -koulutuspäivään osallistuneen yksiköiden esimiehet ja johtajat katsoivat sitovien tutkimustulosten taidetoiminnan vaikuttavuudesta lisäävän työn kysyntää. Vaikka taiteen hyvinvointityön vaikuttavuudesta on tehty lukuisia tutkimuksia, joista monet korostavat osallisuuden merkitystä terveys- ja hyvinvointivaikutusten kannalta, toteaa Jyväskylän yliopiston uusi tutkimus yleisönä olemisen olevan tehokkain tapa pidentää elinikää kulttuurilla. (Kauppinen 2013; Shikeben 2013.) Taiteen ja kulttuurin tiedetään vaikuttavan kiistatta terveyteen ja hyvinvointiin, mutta siitä, missä muodossa kulutettuna vaikutukset ovat näkyvimpiä, ei tutkijoilla ole yhteistä linjaa. Turun yliopiston kulttuurisen hyvinvoinnin ja terveyden professorin Marja-

Liisa Honkasalon mukaan päättäjille ei ole vielä myöskään olemassa sitovaa tietoa siitä, miten paljon taidetoiminnalla voidaan lyhentää hoitoaikoja ja säästää kuluissa. (Luotonen 2013.) Tutkimukset edistäisivät taidetoiminnan integroitumista osaksi hoitotyötä lisäämällä toiminnan tunnettuutta ja tuottamalla sitovia tuloksia toiminnan vaikuttavuudesta.

Taidetoiminnan kehittämiseksi tarvitaan siis yhä selkeämpiä tutkimustuloksia siitä, miten usein ja millaista taidetoimintaa ikääntyville ja ikääntyneille tulee kansanterveyden edistämiseksi järjestää. Tutkimuksissa tulisi keskittyä erityisesti siihen, voidaanko taidetoiminnalla pitkällä aikavälillä vähentää ympärivuorokautisen hoidon asukaspaikkoja. Tutkimuksia tarvitaan myös taidetoiminnan pitkällä aikavälillä tuottamista kansantaloudellisista säästöistä. Taidetoiminnan tarpeellisuus hoitoyksiköissä tulee esittää tehokkuutta korostavilla argumenteilla, mikäli päättäjät ja työn tilaajat halutaan vakuuttaa toiminnan kannattavuudesta. (Luotonen 2013.) Samalla tulee kuitenkin muistaa taiteen itseisarvo ja se, etteivät toiminnalla saatavat säästöt ole työn ainoa peruste.

Tutkimustuloksia taidetoiminnan vaikutuksista tulisi kerätä pitkäjänteisesti ja valtakunnallisesti. Nähdäkseni tutkimustuloksia voidaan kerätä tehokkaasti valtakunnallisella pilottiprojektilla, jonka aikana taiteen ja kulttuurin vaikutuksia ikääntyneen terveyteen ja hyvinvointiin tarkastellaan lääketieteen näkökulmasta. Vain näin voidaan rakentaa ideaalinen malli taidetoiminnan tuottamiselle hoitoyksiköissä, ja siten maksimoida toiminnalla saatavat terveys- ja hyvinvointivaikutukset sekä taloudellisten säästöt. Taidetoiminnan vaikutuksia tutkimalla voidaan toiminnan tueksi luoda valtakunnallisesti yhtenevät tavoitteet ja toimintaperiaatteet.

On vaikeaa kohdentaa, minkä organisaation vastuulle tutkimustulosten kerääminen tulisi asettaa, sillä aikaisempaa mallia ei ole olemassa. Nähdäkseni sosiaali- ja terveysministeriö voisi nimittää työryhmän vastaamaan tutkimustyöstä. Myös taidetoimikuntien pääsihteerit katsoivat vuoden 2012 selvityksessä pallon olevan sosiaali- ja terveysalalla taiteen hyvinvointityön kehittämisessä. (Nummijärvi 2012, 17.) Tällöin työryhmän vahvuutena olisi sosiaali- ja terveysalojen asiantuntemus, jonka lisäksi valtionhallinnon alaisuudessa toimiminen edesauttaisi tutkimustulosten jalkautumista toimintakentälle ja hallintotasolle. Myös Tai-

teen edistämiskeskuksen osallistuminen tutkimusten tuottamiseen olisi luontevaa ja tukisi viraston tehtävää taiteilijoiden työskentelyedellytysten edistäjänä.

Tutkimukset voisivat edesauttaa taidetoimintaa myös määrittelemällä alalle yhteisen terminologian. Tällä hetkellä taidetoiminnalta puuttuu yhteinen käsitteistö, mikä heikentää työn profiloitumista. Kuten Aunola (2013) korosti, taiteen hyvinvointityöstä puhuminen lukuisilla eri nimillä tekee kentästä ulkopuolisen silmin rikkonaisen ja epäselvän. Tällöin Aunolan (mt.) mielestä on riskinä, että taiteen hyvinvointityö nähdään toissijaisena taidemuotona, jonka katsotaan olevan pois perinteisen taiteen ytimeistä. Myös Taiteen edistämiskeskus voisi vaikuttaa käsitetietoisuuden lisääntymiseen ja yhteisen termistön määrittämiseen järjestämällä teemaseminaareja alan ammattilaisille ja tuottamalla aiheesta julkaisun kentän toimijoiden käyttöön.

Taidetoimintaa viriketoiminnan tueksi

Päästäkseen tavoitteeseensa integroitua osaksi vanhusten hoitotyötä tarvitsee taidetoiminta ennen kaikkea vahvistamista sosiaali- ja terveysalojen hallinnon tasoilla. Taidetoiminnan integroitumista osaksi hoitotyötä voidaan hallinnon tasolla tukea tunnustamalla toiminnan terveys- ja hyvinvointivaikutukset ja näkemällä taidetoiminnan mahdollisuudet viriketoiminnan tukena. Viriketoiminta ylläpitää monipuolisesti fyysistä vireyttä ja toimintakykyä, jonka tukena taiteilijoiden toteuttamalla taidetoiminnalla voidaan edistää ikääntyneiden ja ikääntyvien kognitiivista toimintakykyä ja luovuutta. (Ukkola 2001, 82.) Kokonaisvaltainen hyvinvointi vaatii molempien osa-alueiden huomioimista. Hoitoyksiköissä yhteisöllinen taidetoiminta luo myös viihtyvyyttä ja ehkäisee laitostumista. Ennakoidulla virike- ja taidetoiminnalla voidaan puolestaan tukea vielä kotona asuvien ikääntyneiden itsenäistä toimintakykyä.

Osaamispolun taiteilijoiden työskentelyjaksoja havainnoidessani huomasin ikääntyneiden olevan asuinpaikastaan riippuen eriarvoisessa asemassa taidetoiminnan suhteen. On tärkeää, etteivät hoitoyksiköt joudu tulevaisuudessa eriarvoiseen asemaan, vaan kaikilla on asuinpaikastaan riippumatta yhtäläinen oikeus ja mahdollisuus osallistua terveyttä ja hyvinvointia tukevaan taidetoimintaan. Ideaalitalanteessa hoitoyksikön asukkaille järjestetään viriketoimintaa fyysisen toimintakyvyn ylläpitämiseksi, jonka tueksi hoitoyksiköt tilaavat taiteilijoita

tukemaan ikääntyneiden kognitiivisia osa-alueita. Vastaavaa mallin hyötyjä tulisi pohtia myös osana ikääntyneiden intervallihoitoa ja kuntoutusta.

Taidetoiminnalle alueelliset koordinaattorit

Kyselylomakkeella ja haastatteluilla kerätty aineisto osoittaa, että taidetoimintaa tuottavat taiteilijat kokevat yrittäjänä toimimisen haasteellisena. Osaamispolulla taiteilijat kokivat vaikeaksi markkinoida, hinnoitella ja tuotteistaa omaa osaamistaan ja samalla keskittyä taidetoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Taiteilijoiden vahvuus taidetoiminnassa on kohderyhmien kohtaamisessa, johon taiteilijat toivoivat voivansa keskittyä, ulkopuolisen tahon hoitaessa markkinoinnin, tuotteistamisen ja hinnoittelun taiteilijan puolesta.

Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa -koulutuspäivään osallistuneet hoitoyksiköiden esimiehet arvelivat koordinaattorin laskevan yksiköiden kynnystä taidetoiminnan tilaamiseen. Hoitoyksiköiden esimiehet toivoivat koordinaattorilta valmiita palvelupaketteja, mikä helpottaisi päätöksentekoa hoitoyksiköissä. Myös Ikäläinen (2013) katsoi vastaavien palvelupakettien edistävän taidetoiminnan tilausta. Eräs hanketyöntekijöistä (H1) arvioi, että välittäjä voidaan nähdä myös taidepalveluiden laadun takaajana, mikä tekee tilaamisesta hoitoyksiköille riskittömämpää.

Muun muassa Hämäläinen (2012) toteaa sairaala- ja hoivamusiikin mahdollisuuksia käsittelevässä opinnäytetyössään taidetoimintaa tukevan välittäjäorganisaation tarpeelliseksi työn jatkuvuuden kannalta. Myös hanketyöntekijät ja Osaamispolun taiteilijat kokivat tarvetta välittäjäorganisaatiolle. Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa -koulutuspäivän osallistujat puolestaan puhuivat taiteilijoita ja hoitoyksiköitä palvelevasta koordinaattorista.

Vaikka välittäjäorganisaation tarpeellisuus on nostettu esiin monissa keskusteluissa, on uuden organisaation mallintaminen jäänyt kuitenkin vain ideatasolle. Tämän voidaan katsoa johtuvan resurssien puutteesta ja siitä, että uusi organisaatio on kaikessa monitahoisuudessaan haasteellinen ja aikaa vievä toteuttaa. Halusin tarjota välittäjäorganisaation rinnalle ajatuksen taidetoimintaa alueellisesti edistävistä koordinaattoreista. Nähdäkseni on vaivattomampaa ja kustan-

nustehokkaampaa työllistää jo olemassa olevaan organisaatioon henkilö vastaamaan taidetoiminnasta, kuin luoda tarkoitukseen uusi organisaatio.

Jotta taidetoiminnan järjestäminen yhtäläisesti eripuolilla Suomea onnistuisi, tulisi työtä ohjaamaan nimittää alueelliset koordinaattorit. Alueellisten koordinaattoreiden työtehtävien tulisi olla yhteneviä toimialueesta riippumatta. Koordinaattoreiden kautta taiteen hyvinvointityöstä kiinnostuneet taiteilijat voisivat saada vertaistukea, työnohjausta, menetelmällistä osaamista sekä avustusta rahoituksen ja työskentelypaikan löytämisessä. Juuri näillä osa-alueilla taiteen hyvinvointityötä tekevät taiteilijat tarvitsevat haastatteluihin osallistuneiden läänintaiteilijoiden mukaan tukea. Koordinaattori toimisi siis eräänlaisena managerina taidetoimintaa tuottaville taiteilijoille.

Koordinaattorit voisivat muotoilla valmiita palvelupaketteja ja siten saattaa yhteen taiteilijoita ja hoitoyksiköitä. Toive valmiista palvelupaketeista nousi esiin niin Tilaa, tarjoa, toteuta – Taiteilija työssä vanhainkodissa -koulutuspäivän aikana kuin läänintaiteilijoiden haastatteluissa. Samalla se vastaisi Osaamispolun taiteilijoiden toiveeseen saada keskittyä taidetoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen, ulkopuolisen tahon vastatessa taiteilijoiden markkinoinnista hoitoyksiköihin.

Osa Osaamispolun taiteilijoista toivoi työnsä tueksi verkossa toimivaa taiteilijapankkia. Koordinaattorit voisivat yhdessä ylläpitää valtakunnallista verkossa toimivaa taiteilijapankkia, josta hoitoyksiköiden olisi mahdollista etsiä tietoa alueen taidetoimintaa tuottavista taiteilijoista. Työllään koordinaattorit madaltaisivat hoitoyksiköiden kynnystä tilata taidepalveluita ja edesauttaisivat taiteilijoiden työllistymistä.

Koordinaattoreiksi tulisi nimittää sellaisia henkilöitä, jotka tuntevat niin toimialueensa taiteilijat kuin sosiaali- ja terveyssektorin, sillä taidetoiminnan menestyksellä tuottaminen vaatii kykyä monialaiseen yhteistyöhön. Taiteen hyvinvointityöhön perehtyneet läänintaiteilijat voisivat nähdäkseni toimia oman alueensa koordinaattoreina. Tämä olisi monilla alueilla luonteva jatkumo läänintaiteilijoiden tekemälle taiteen ja kulttuurin hyvinvointityölle. Tällä hetkellä taiteen hyvinvointityön parissa työskentelee kymmenen läänintaiteilijaa. Läänintaiteilijoiden

laajat verkostot, tuotannollinen ja taiteellinen osaaminen, valtion kulttuurihallinnon sekä alueen taiteilijoiden, sosiaali- ja terveysalan toimijoiden ja kolmannen sektorin tuntemus, ovat kaikki koordinaattorilta vaadittavia ominaisuuksia. Alueilla, joilla ei työskentele taiteen hyvinvointityöhön perehtyneitä läänintaiteilijoita, koordinaattorit voisivat olla kunnan vapaa-aika- tai kulttuuritoimen alaisuudessa työskenteleviä ikääntyneiden palveluihin keskittyneitä taidekoordinaattoreita. Tämä vaatisi lujaa yhteistyötä Taiteen edistämiskeskuksen ja kuntien välillä. Koordinaattorimallin riskinä onkin, että yhteistyö kuntien ja Taiteen edistämiskeskuksen välillä osoittautuu todellisuudessa liian työlääksi.

Mikäli alueelliset koordinaattorit työskentelevät kuntien alaisuudessa, tulee toiminnan rahoitusta pohtia erikokoisten kuntien näkökulmasta. Tällöin on tärkeää selvittää, miten koordinaattorin palkkaaminen sopii pienten kuntien rahoitusperustaan. Pienet kunnat voidaan nähdäkseni huomioida siten, että yksi koordinaattori työskentelee useamman kunnan alueella. Kuntien kulttuuri- ja vapaa-aikatoimet voivat esimerkiksi tehdä kuntarajat ylittävää yhteistyötä palkkaamalla yhdessä alueiden taidetoimintaa edistämään koordinaattorin. Tämä vastaisi myös uuteen vanhuspalvelulakiin, jonka myötä kuntien tulee huolehtia siitä, että ikääntyneet saavat tarvitsemiaan palveluita ja että palvelut ovat tasa-arvoisesti alueen ikääntyneiden saavutettavissa.

Taidetoiminnan kustannuksien ei tule kuitenkaan jäädä vain kuntien vastuulle. Taidetoiminnan tasa-arvoisen saavutettavuuden turvaamiseksi on syytä selvittää, mikä on valtionosuuksien suhde palveluiden rahoituksessa. Mikäli taidetoiminta huomioidaan valtionosuuksissa osana kuntien peruspalveluita, on tärkeää selvittää, lasketaanko taidetoiminta yleisen kulttuuritoimen vai sosiaali- ja terveydenhuollon piiriin. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutoksen astuessa voimaan on syytä selvittää, miten uudistus vaikuttaa taidetoiminnan järjestämiseen kunnissa. Nähdäkseni uudistus voi parhaimmillaan tuoda taidetoiminnan tuottamiseen synergiaetua.

Verkostoitumistilaisuudet ja hinnoittelukäytäntöjen kehittäminen

Taiteen edistämiskeskuksen osallistuminen taidetoiminnan edistämiseen toisi toiminnan tueksi valtion kulttuurihallinnon näkökulmaa. Taiteen edistämiskeskus voisi tarjota asiantuntemustaan taidetoiminnan tueksi järjestämällä Osaamispo-

lun taiteilijoiden toivomia taiteilijoiden ja hoitoyksiköiden välisiä verkostoitumislaisuuksia. Tämä vastaisi myös Taiteen edistämiskeskukseksi asetettuja tehtäviä opetus- ja kulttuuriministeriön alaisena asiantuntijavirastona, joita ovat muun muassa taiteilijoiden työskentelyedellytyksien edistäminen sekä taiteilijoiden toimeentuloedellytyksien edistämiseen osallistuminen.

Tällä hetkellä taidetoiminnalta puuttuu myös vakiintunut rahoituskäytäntö, jonka Ikkäläinen (2013) ja Raudaskoski (2013) katsoivat haastavan taidetoiminnan tilausta kunnissa ja hoitoyksiköissä. Samalla osa läänintaiteilijoista koki vastikkeettonta työtä tarjoavien hankkeiden ja projektien laskevan taidetoiminnan kysyntää. Taiteen edistämiskeskus voi vaikuttaa taidetoiminnan rahoitukseen huomioiden taidetoiminnan opetus- ja kulttuuriministeriölle laadittavassa ehdotuksessa valtion talousarvioon otettavista toimialan määrärahoista. Hoitoyksiköiden kynnyksiä tilata taidetoimintaa voitaisiin madaltaa esimerkiksi määräaikaisella kokeilulla, jossa Taiteen edistämiskeskus osallistuisi tietyllä prosenttiosuudella taidetoiminnan kuluihin hoitoyksiköissä. Prosenttikokeilu olisi omiaan johdattamaan hoitoyksiköt ja kunnat pois vastikkeettoman hanke- ja projektityön kierreestä. Tällöin myös taidetoiminnan ammattilaiset saavat työstä korvauksen, mikä puolestaan edistää taiteilijoiden toimeentuloedellytyksiä.

Osaamispolun taiteilijoille lähetetty kyselylomake osoitti, että taiteilijat kokevat taidetoiminnan hinnoittelun yhä haastavana. Prosenttikokeilun kautta taidetoiminnan hinnoittelu selkiintyisi, sillä kokeilussa tulisi huomioida hoitoyksiköiden maksukyky sekä se, että taiteilijat saavat työn suunnittelusta ja toteutuksesta riittävän korvauksen. Hinnoittelun selkiintyessä ja yhtenäistyessä, taidetoiminnasta on myös helpompi muotoilla valmiita palvelukokonaisuuksia hoitoyksiköille tarjottavaksi. Nähdäkseni Taiteen edistämiskeskus voi osallistua asiantuntijana keskusteluun taidetoimintaa tuottavien taiteilijoiden palkkasuosituksista. Muuten prosenttikokeilun riskinä voidaan nähdä osapuolten tyytyminen kompromissiin palveluiden hinnoittelusta, jota ei todellisuudessa ole mahdollista toteuttaa ilman kolmannen osapuolen tukea.

Moniammatillinen yhteistyö taidetoiminnan voimavarana

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointityöhön ei nykyisellään ole olemassa monialaista koulutusta. Taiteen hyvinvointivaikutuksista kiinnostuneita taiteilijoita valmenne-

taan taidetoimintaan pääsääntöisesti hankkeiden kautta. Ammattikorkeakoulut voisivat tulevaisuudessa ottaa vastuulleen taidetoimintaan keskittyvän erikoistumiskoulutuksen järjestämisen osana taide-, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen opintosuunnitelmia. Koulutuksen järjestäminen onnistuisi niissä kaupungeissa, jotka nykyisellään kouluttavat edellä mainittujen alojen ammattilaisia.

Hanketyöntekijöiden haastattelut sekä Kulttuurihyvinvointi-kahvilan koulutuspäivä osoittivat yhteiskoulutuksen olevan paras menetelmä taiteilijoiden ja hoitohenkilökunnan valmentamiseen taidetoimintaan. Yhteiskoulutus vahvistaisi ammattialojen välistä ymmärrystä ja loisi yhteisiä toimintamalleja, millä puolestaan olisi välittömiä positiivisia vaikutuksia työelämään ja taidetoiminnan integroitumiseen osaksi hoitotyötä. Tämä vastaisi myös Osaamispolun taiteilijoiden toiveeseen työskentelystä työparin kanssa. Ammattikorkeakoulujen järjestämän yhteiskoulutuksen myötä moniammatillinen, yhteisölähtöinen työskentely ja taidetoiminta olisivat tuttuja soveltavasta taiteesta kiinnostuneille taiteilijoille ja hoitohenkilökunnalle jo työelämään siirryttäessä. Taidetoiminnan jatkuvuuden kannalta on myös erityisen tärkeää, että hoitohenkilökunta ymmärtää taidetoiminnan merkityksen (Ukkola 2001, 92).

Kuten Kulttuurihyvinvointi-kahvila -päivä vahvistaa, paras tapa järjestää koulutusta taidetoiminnasta on vapaaehtoinen erikoistumiskoulutus. Taiteilijoiden koulutuksen tulee perustua vapaaehtoisuuteen, sillä kuten myös Ikäläinen (2013) toteaa, kaikista taiteilijoista ei ole jakamaan omaa osaamistaan, eikä tarvitsekaan olla. Myös sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan opiskelijoiden osalta koulutuksen tulee perustua vapaaehtoisuuteen, sillä taidetoiminnan menestyksensä toteuttaminen vaatii hoitohenkilökunnalta oma-aloitteista kiinnostusta toimintaa kohtaan.

Osaamispolun taiteilijoiden työskentelyjaksot osoittivat hoitohenkilökunnan panoksen olevan olennaisesta taidetoiminnan onnistumiseksi. Hoitohenkilökunta tuntee yksikön asukkaiden fyysisen ja henkisen toimintakyvyn sekä kiinnostuksen kohteet, jolloin hoitohenkilökunnan osallistuminen taidetoiminnan tilaukseen ja toteutukseen takaisi asukkaille mieluisia ja sopivia taidetoiminnan muotoja. Hoitoyksiköihin muuttavien henkilöiden ollessa yhä iäkkäämpiä ja huonokuntoi-

sempia, on henkilökunnan tuki välttämätöntä ikääntyneen kokonaisvaltaisen osallistumisen kannalta. Nähdäkseni osallistamalla hoitohenkilökuntaa yksiköiden taidepalveluista päättämiseen, voidaan myös rohkaista henkilökuntaa osallistumaan taidetoiminnan toteutukseen.

Kulttuurisuunnitelma taidetoiminnan perustana

Mikäli ikääntyneen päivärytmiin halutaan saada mahdollisimman paljon oma-toimisuutta ja toimintakykyä tukevaa ohjelmaa, on tärkeää että hänen kykynsä ja kiinnostuksen kohteensa ovat selvillä. (Heinvuori 2013, 28.) Turun ympärivuorokautisessa hoidossa hyödynnettävä kulttuurisuunnitelma on hyvä lähtökohta ikääntyneen taide- ja kulttuurimieltymysten kartoittamiseen, mutta lomake vaatii nykyistä aktiivisempaa ja systemaattisempaa päivittämistä. Ikääntyneiden kunto, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet muuttuvat hoitoyksiköissä ajan myötä. Tämän tulee näkyä myös lomakkeen päivittämisessä.

Turun mallia vastaavan kulttuurisuunnitelman tulisi kuulua jokaisen hoitoyksikön arkeen, mikäli ikääntyneille halutaan tuottaa heidän kiinnostuksiaan vastaavaa taidetoimintaa. Ideaalitulanteessa hoitohenkilökunta päivittäisi kulttuurisuunnitelmaa aktiivisesti ja hyödyntäisi sitä taidetoimintaa tilattaessa. Kulttuurisuunnitelman aktiivinen hyödyntäminen tukisi myös uuden vanhuspalvelulain mukaisesti ikääntyneen mahdollisuutta vaikuttaa hänelle järjestettävien sosiaali- ja terveystalvelujen sisältöön ja toteuttamistapaan.

Toimenpide-ehdotusten testauttaminen

Tässä luvussa ehdotettuja toimenpiteitä voidaan lähestyä testaamalla niitä määräaikaaisesti tietyllä alueella. Näin voidaan selvittää, miten toimivia tässä työssä ehdotetut toimenpiteet ovat, miten ne vastaavat kentän toimijoiden tarpeisiin sekä mitkä toimenpide-ehdotukset vaativat vielä kehittämistä. Mikäli toimenpide-ehdotukset havaitaan toimiviksi, voitaisiin niitä hyödyntää valtakunnallisesti ja siten luoda alalle yhteisiä toimintatapoja ja käytäntöjä.

Nähdäkseni Turun alue tarjoaisi ideaaliset olosuhteet toimenpide-ehdotusten testaamiselle, sillä alue täyttää kaikki työlle vaadittavat kriteerit. Näitä ovat Turun ammattikorkeakoulujen koulutustarjonta, taidetoiminnasta lukuisien hankkeiden myötä kiinnostuneet hoitoyksiköt, kaupungissa kokoontuva kulttuurisen

hyvinvoinnin asiantuntijoiden ryhmä sekä alueella työskentelevät taidetoiminnasta kiinnostuneet taiteilijat. Turussa sijaitsee myös Taiteen edistämiskeskuksen Lounais-Suomen toimipiste.

Turun ehdoton vahvuus on myös Euroopan kulttuuripääkaupunkivuoden jättämä perintö. Euroopan kulttuuripääkaupunkivuosi 2011 loi Turussa vahvan ja ainutlaatuisen pohjan taiteen ja kulttuurin näkemisestä osana kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä. Vuoden teema, kulttuuri tekee hyvää, herätti kiinnostusta jopa kansainvälisessä mediassa. (Fisher 2010.) Kulttuuripääkaupunkivuoden aikana Turussa kerättiin kattavaa tutkimusaineistoa taiteen ja kulttuurin terveys- ja hyvinvointivaikutuksista. Kulttuuripääkaupunkivuoden seurauksena Turkuun perustettiin kulttuurisen hyvinvoinnin ja terveyden professuuri. Nämä tekijät ovat omiaan nostamaan kaupungin tulevaisuudessa Suomen kulttuurisen hyvinvoinnin edelläkävijäksi.

Toimenpide-ehdotusten ydinkohtia Taiteen edistämiskeskuksen näkökulmasta ovat:

1. Tutkimusten tuottamiseen osallistuminen
2. Teemaseminaarien ja verkostoitumistilaisuuksien järjestäminen
3. Yhteisen julkaisun tuottaminen käsitietoisuuden lisäämiseksi
4. Taidetoiminnan edistäminen viriketoiminnan tukena
5. Hoitoyksikköjen välisen tasa-arvoisuuden huomioiminen
6. Alueellinen koordinaattori Taiteen edistämiskeskuksen tai kuntien kulttuuritoimen alaisuudessa
7. Palkkasuosituksien esittäminen ja taidetoiminnan kustannuksiin osallistuminen prosenttikokeilussa
8. Toimenpide-ehdotusten testauttaminen Turun alueella

7 PALAUTEKESKUSTELU JA LOPPUPÄÄTELMÄ

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, mitä taiteilijoiden mielestä tarvitaan, jotta taidetoiminnalla olisi mahdollisuus integroitua osaksi vanhustenhoitotyötä sekä miten Taiteen edistämiskeskus voi toimia taidetoiminnan tukena. Kartoitin taidetoimintaa kohtaavia haasteita ja kehittämistarpeita menetelmätriangulaation kautta. Aineiston pohjalta rakensin konkreettisia toimenpide-ehdotuksia ja suosituksia Taiteen edistämiskeskukselle taidetoiminnan järjestämisestä hoitoyksiköissä. Nämä toimenpide-ehdotukset ja suositukset ovat esitelty luvussa 6.

Tutkimuksen päätteeksi keskustelin toimenpide-ehdotuksista ja suosituksista Taiteen edistämiskeskuksen Lounais-Suomen toimipisteen erityisasiantuntija Henri Terhon sekä Osaamispolun taidekoordinaattori Anna-Mari Rosenlöfin kanssa. Sekä Terho että Rosenlöf olivat yleisesti tyytyväisiä tutkimuksen antiin ja näkivät monet toimenpide-ehdotuksen toteuttamiskelpoisina. Erityisen hyvänä ehdotuksena he pitivät prosenttikokeilua, jossa Taiteen edistämiskeskus osallistuisi määräaikaisena kokeiluna tietyllä prosenttiosuudella taidetoiminnan kustannuksiin hoitoyksiköissä. Rosenlöfin ja Terhon mukaan prosenttikokeilu kannattaisi käynnistää jo vuoden 2014 aikana.

Rosenlöf ja Terho pitivät ehdotuksia teemaseminaareista, verkostoitumistilaisuuksista ja taiteilijoiden palkkasuosituksiin osallistumisesta hyvinä ja toteuttamiskelpoisina. Terho totesi niiden toteuttamisen onnistuvan organisaation nykyisellä rakenteella vaikka heti. Hyvänä ehdotuksena pidettiin myös kulttuurisuunnitelman laajempaa käyttöönottoa. Rosenlöfin mukaan Turun mallia vastaavaa kulttuurisuunnitelmaa hyödynnetään Turun lisäksi tällä hetkellä Tampereella. Kulttuurisuunnitelman laajempaa käyttöönottoa voitaisiin edistää osana prosenttikokeilua sekä Taiteen edistämiskeskuksen järjestämiä teemaseminaareissa ja verkostoitumistilaisuuksia.

Teemaseminaarien pohjalta toteutettava julkaisu nähtiin myös tarpeellisena ja kentän toimijoita hyödyttävänä. Rosenlöfin mielestä näin voitaisiin luoda kentälle yhteneväistä käsitteistöä. Rosenlöfin mielestä julkaisu, joka löytyisi myös ver-

kosta, olisi hyvä tähän tarpeeseen. Sen leviämiseksi olisi Rosenlöfin mielestä syytä tehdä levityssuunnitelma eikä olettaa, että julkaisu leviää itsestään. Toinen hyvä formaatti olisi Rosenlöfin mielestä kahvipöytäjulkaisu, jota levitettäisiin suoraan päättäjien, yksiköiden ja esimiesten pöydille. Terho puolestaan näki perinteisen julkaisun tehottomana ja koki Taiteen edistämiskeskuksen ylläpitämän verkkoportaalin palvelevan käsitetietoisuuden lisäämistä paremmin. Terhon mielestä astetta yleisemmällä tasolla tulisi miettiä sitä, miten hyvät käytännöt tiedotetaan ja saadaan julkisiksi. Nähdäkseni tehokkain tapa edistää käsitetietoisuutta ja hyviä käytäntöjä on edellä mainittujen ehdotusten yhdistelmä.

Taidetoiminnan tutkimuksia käsittelevän toimenpide-ehdotuksen kohdalla Terho ja Rosenlöf korostivat, että tulevaisuudessa pitäisi pystyä luottamaan siihen, että taidetoiminnalla havaitaan olevan hyötyä. Rosenlöfin mielestä on tärkeää huomioida, että taidetoiminnalla voi etenkin aluksi olla myös muita kuin hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Taidetoiminta voi esimerkiksi nostaa esiin vaikeita asioita ikääntyneissä. Terhon mielestä tutkimus on tärkeää, mutta todella monisärmäistä. Terhon mukaan voi olla, että vaikuttavien mittareiden etsiminen ei tule koskaan valmiiksi. Myös Rosenlöf katsoi, että tutkimusten pitäisi kestää useampi vuosi, jotta niiden vaikuttavuus pystytään osoittamaan. Tutkimukset pelkästään lääketieteen näkökulmasta eivät Rosenlöfin mukaan riitä vaan tutkimuksen pitäisi olla poikkialaista. Taidetoiminnan vaikuttavuutta voidaan lääketieteen lisäksi tutkia sosiologian ja kulttuurintutkimuksen näkökulmista. Rosenlöf ehdotti, että tutkimuksissa kyse voisi olla myös Suomen Akatemian rahoittamasta isommasta tutkimuskokonaisuudesta.

Rosenlöf piti erityisesti monialaista koulutusta taidetoiminnasta tärkeänä ja hyvänä ehdotuksena. Rosenlöfin mukaan tässä olisi syytä huomioida korkeakoulujen lisäksi myös toisen asteen koulutus, sillä esimerkiksi lähihoitajat ovat toisen asteen koulutettuja. Rosenlöfin mielestä erikoistumiskoulutuksen tulisi perustua vapaaehtoisuuteen, mutta koki tämän lisäksi tarvetta kaikille pakolliselle, lyhyelle kurssille taidetoiminnasta. Rosenlöf ehdotti pakollisen kurssin laajuudeksi kahta opintopistettä. Tämän lisäksi myös jo töissä oleva henkilökunta tarvitsee Rosenlöfin mielestä koulutusta taidepalveluiden tilaamiseen. Rosenlöf katsoi, että hoitohenkilökunnalle suunnatut lyhyet parin tunnin koulutukset voisivat olla tulevaisuudessa Taiteen edistämiskeskuksen tehtävänä. Tulevaisuu-

nessa olisi myös hedelmällistä selvittää, miten kulttuurituotannon ja yhteisöpedagogiikan koulutusohjelmat voivat huomioida taidetoiminnan.

Sekä Terho että Rosenlöf näkivät Taiteen edistämiskeskuksen ja kuntien yhteistyön taidetoiminnan edistämisessä haasteellisena. Terhon mukaan pidemmällä tähtäimellä ja työnjaon kannalta on haastavaa, että eri puolilla maata asiaa hoitaisivat eri viranomaisorganisaatiot. Rosenlöfin mielestä koordinaattorimalli voisi kuitenkin olla aluksi kokeilemisen arvoinen, mikäli sitä ei visioida kovin pitkälle. Rosenlöfin mielestä on tärkeää, että eri organisaatiot tehostavat yhteistyötä, tiedotusta ja verkottautumista asian suhteen. Rosenlöfin mukaan malli vastaisi myös kaupungeissa ja kunnissa tapahtuvaan muutokseen, jossa vapaata kenttää otetaan yhä enemmän mukaan tuottamaan ostopalveluina kuntien kulttuuripalveluita.

Rosenlöfin mielestä ei ole mahdollista, että taidetoimintaa edistävien koordinaattorien työtehtävät olisivat yhteneviä alueesta riippumatta, sillä alueet ovat erilaisia ja niissä toimii erilaisia organisaatioita hyvinvointityön hyväksi. Rosenlöfin mielestä kunkin alueen erityispiirteet tulee ottaa huomioon niin että työtehtävissä on liikkumavaraa ja varaa toiminnan kehittämiseksi ja uusille rakenteellisille malleille.

Koordinaattorille esitetyt työtehtävät nähtiin toimivina, mutta niiden sisällyttäminen alueellisen läänintaiteilijan virkaan koettiin haasteellisena. Työtehtävien ei katsottu sellaisenaan riittävän läänintaiteilijan virkaan. Rosenlöf piti erityisesti ajatusta koordinaattoreiden ylläpitämästä taiteilijapankista hyödyllisenä. Rosenlöfin mielestä näin rakennettu taiteilijapankki voisi toimia, kun se olisi pysyvien organisaatioiden hallinnassa.

Rosenlöf näki kuntien yhteisen koordinaattorin ohella mahdollisuuden myös sote-alueiden yhteiselle koordinaattorille. Myös Terho esitti ajatuksen, jossa kullakin sote-suuralueella työskentelisi koordinaattorina yksi kulttuurihyvinvointiläänintaiteilija. Terhon mielestä seuraava askel tutkimuksen kannalta olisikin miettiä, miten tällainen koordinaatiomalli voisi liittyä uuteen sote-alueiden järjestykseen. Terhon mielestä olisi kiinnostavaa selvittää, voisiko esimerkiksi jokaisella sote-alueella olla oma sopimus taidetoiminnan järjestämisestä.

Toimenpide-ehdotusten testauttaminen Turun alueella sai kannatusta Terholta ja Rosenlöfiltä. Rosenlöfin mukaan Turun vahvuus toimenpide-ehdotusten testi-alueena ovat alueen erikokoiset kunnat, joissa toimintaa voidaan mallintaa eri rakenteissa. Samalla voidaan tarkastella uudelleen niitä toimenpide-ehdotuksia, joiden katsotaan tarvitsevan kehittämistä.

Tulevaisuudessa taidetoimintaa edistettäessä voivat tämän tutkimuksen tulokset toimia ohjaavana työkaluna ja tausta-aineistona. Osittainkin toteutuessaan toimenpide-ehdotukset luovat taidetoiminnalle yhteisiä toimintaperiaatteita ja käytäntöjä, edistävät taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksia ja luovat parempaa arkea ja terveyttä hoitoyksiköiden asukkaille. Ennen kaikkea toivon näiden toimenpide-ehdotusten toimivan kannustimena taidetoiminnan jatkuvuuden turvaamisessa ja herättävän keskustelua taidetoiminnan roolista yhteiskunnassa ja osana hoitoyksiköiden arkea.

LÄHTEET

- Ahtokivi, Ilkka 2012. Työkäisen väestön osuus pienenee, huoltosuhde heikkenee. Verkkouutiset. Viitattu 26.8.2013.
<http://193.185.124.16/index.php/kotimaa/981-kotimaa/109679-tyoikaisen-vaeston-osuus-pienenee-huoltosuhde-heikkenee>.
- Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Riika: Vastapaino.
- Engström, Asta 2013. Hoitotyöntekijöiden näkemyksiä taiteesta ja kulttuurista vanhusten hoitotyössä. Jyväskylän yliopisto. Pro Gradu -tutkielma. Viitattu 30.8.2013. urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201301141038.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.
- Fisher, Mark 2010. The taming of the flu? Finland puts plays on prescription. The Guardian. Viitattu 29.8.2013.
<http://www.theguardian.com/stage/theatreblog/2010/nov/02/finland-plays-prescription-turku>.
- Heinvuori, Helena 2013. Sininen Kivi. Mielekästä kulttuuripalvelua laitoshoidossa oleville ikäihmisille. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Kulttuurituotannon koulutusohjelma. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- HE 52/2012. Puheenvuorot 2012. Täysistunto 61/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi Taiteen edistämiskesuksesta, valtion taiteilija-apurahoista annetun lain muuttamisesta ja alueiden kehittämistä annetun lain muuttamisesta. Viitattu 19.6.2013.
<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=HE+52/2012&base=erhe&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD>.
- Hietaranta, Anne & Tenkanen, Tiina 2011. Kokemuksia kulttuurimentoroinnista vanhusten palveluasumisyksiköissä: Hämeen Ammattikorkeakoulun Hyvinvoinnin koulutus- ja tutkimuskeskuksen Kulttuuritoimikuntatoiminnan mentoointi hyvinvointialalla -hankkeeseen liittyvä selvitys. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö. Viitattu 2.5.2013.
<http://publications.theseus.fi/handle/10024/32173>.
- Hämäläinen, Hanna 2012. Alkusoitto kulttuuriliiketoiminnalle hoivaympäristöissä – Ehdotus sairaala- ja hoivamusiikkityön toimintamalliksi. Turun ammattikorkeakoulu. Yrittäjyyden ja liiketoimintaosaamisen koulutusohjelma. Ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö. Viitattu 29.5.2013.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2012113017575>.
- Jokinen, Heikki & Rautiainen, Pauli 2008. Taidetoimikunnat 40 vuotta. Taiteen keskustoimikunta. Lönnberg Print: Helsinki.
- Jyväskylän yliopisto 2013. Havainnointi eli observointi. Jyväskylän Yliopisto. Viitattu 26.8.2013.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/havainnointi-eli-observointi-osallistuminen-ja-kenttaetyoe>.
- Jämsén, Arja & Kukkonen, Tuula 2004. Voimavirtaa arkeen: taide ja kulttuuri sosiaalialan työssä. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja. Joensuu Yliopistopaino: Joensuu.

- Kajaanin ammattikorkeakoulu 2013. Haastattelu. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Viitattu 26.8.2013. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Aineiston-keruumenetelmat/Haastattelu>.
- Kauppinen, Touko 2013. Kulttuuri pidentää elinikää enemmän kuin laihduttaminen, väittää lääkäri. Helsingin Sanomat. Viitattu 3.8.2013. <http://www.hs.fi/tiede/a1367563751689>
- Koponen, Tuulia (toim.) 2011. Kulttuuria vanhuksen arkeen (KUVA-hanke), Loppuraportti 2011. Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi.
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetaista 980/2012. Viitattu 15.7.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>.
- Lavonen, Jari & Meisalo, Veijo 2013. Luovan ongelmanratkaisun työtavat. Helsingin Yliopisto. Viitattu 3.9.2013. <http://www.edu.helsinki.fi/malu/kirjasto/lor/>.
- Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisu 2010:1.
- Luostarinen, Jaana 2012. Läänintaiteilijat lisäävät taiteenalanansa tunnettuutta. Etusivu. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Viitattu 26.8.2013. <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1110/taide.html?lang=fi> verkkolehti.
- Luotonen, Maija 2013. Taiteesta hyvinvointia. Tesso. Sosiaali- ja terveystalvetaikan aikakausilehti (5) 3–4/2013, 30–35.
- Niemistö, Elina 2013. Kulttuuriaktiivi elää pidempään kuin sohvaperuna. Yle. Viitattu 26.8.2013. http://yle.fi/uutiset/kulttuuriaktiivi_elaa_pidempaan_kuin_sohvaperuna/6579420.
- Nummijärvi, Raija 2012. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Selvitys alueellisten taidetoimikuntien työllistämishankkeista vuosina 2010–2011. Taiteen keskustoimikunta.
- Nuutinen, Teija (toim.) 2007. Elämänilon välähdyksiä. Taiteen ja vanhustyön kohtaamisia. Kopijyvä Oy: Jyväskylä.
- Oesch, Pekka 2012. Läänintaiteilijajärjestelmä 1972–2011. Toiminta ja järjestelmän vaiheet. Lönnberg Print: Helsinki.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Taiteen edistämiskeskus aloittaa toimintansa vuoden 2013 alussa. Viitattu 19.6.2013. http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/12/Taike_asetus.html?lang=fi.
- PTK 61/2012. Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja. Keskustelu. Viitattu 27.8.2013. http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/ptk_61_2012_ke_p_3.shtml.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006a. Teemahaastattelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 26.8.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_2.html.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006b. Sisällönanalyysi. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 3.9.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html.

- Shikeben, Saara 2013. Uusi tutkimustulos - Näin elät pidempään! Yle. Viitattu 27.8.2013. http://yle.fi/uutiset/uusi_tutkimustulos_-_nain_elat_pidempaan/6717891.
- Taiteen edistämiskeskus 2013. Taiteella hyvinvointia vanhuksen arkeen. Taiteen edistämiskeskus. Viitattu 26.8.2013. <http://www.taike.fi/fi/web/varsinais-suomi/osaamispolku>.
- Tampereen teknillinen yliopisto 2013. Kysely- ja haastattelumenetelmät. Tampereen teknillinen yliopisto. Viitattu 26.8.2013. <http://www.tut.fi/verne/tutkimusmenetelmat/kysely-ja-haastattelumenetelmat/>.
- THL 2013. Alueellinen työ taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten edistämiseksi. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 26.8.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/hankkeet/taiku/alueet.
- Tilastokeskus 2005. Vapaa-ajan merkitys kasvanut. Tilastokeskus. Viitattu 26.8.2013. http://tilastokeskus.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html.
- Tilastokeskus 2013a. Teemahaastattelu. Tilastokeskus. Viitattu 26.8.2013. <http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03>.
- Tilastokeskus 2013b. Taulukko: Kansalaisuus iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990–2012. Tilastokeskus. Viitattu 5.9.2013. http://pxweb2.stat.fi/Dialog/varval.asp?ma=020_vaerak_tau_101_fi&ti=Kansalaisuus+i%E4n+ja+sukupuolen+mukaan+maakunnittain+1990+%2D+2012&path=../Database/StatFin/vrm/vaerak/&lang=3&multilang=fi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hansaprint Oy: Vantaa.
- Ukkola, Inka (toim.) 2001. Parantava taide. Taideoppikirja lähi- ja perushoitajille. Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS.
- Ympäristöministeriö 2012. Väestö ikääntyy Suomessa nopeasti. Ympäristöministeriö. Viitattu 29.8.2013. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=1862&lan=fi>.

HAASTATTELUT

(Kaikki haastattelut on tehnyt Piia Pentti)

- Aunola, Anniina 2013. Yhteisötaiteen ja osallistavien menetelmien läänintaiteilija, haastateltu sähköpostitse 5.6.2013. Piia.pentti@humak.edu.
- Halme, Roosa 2013. Nukketeatterin läänintaiteilija, haastateltu sähköpostitse, 11.6.2013. Piia.pentti@humak.edu.
- Ikäläinen, Patrik 2013. Tuottaja-läänintaiteilija, haastateltu sähköpostitse, 6.6.2013. Piia.pentti@humak.edu.
- Leinonen, Marika 2013. Osaattorin projektikoordinaattori, haastateltu 22.4.2013. Turku.
- Malmivirta, Helena 2013. Pumppu-hankkeen hankesuunnittelija ja Turun seudun hankeosion toteuttaja, haastateltu 26.4.2013. Turku.
- Raudaskoski, Hannu 2013. Populaarimusiikin läänintaiteilija, haastateltu sähköpostitse 4.6.2013. Piia.pentti@humak.edu.
- Rautiainen, Miika 2013. Turun ammattikorkeakoulun Taideakatemian TKI-koordinaattori, haastateltu 19.4.2013. Turku.

Susi, Marja 2013. MIMO-hankkeen Art Based Methods -täydennyskoulutuksen suunnittelija ja ohjaaja haastateltu 17.4.2013. Turku.

LIITTEET:

LIITE 1: Osaamispolun taiteilijat

Tanssi

Tanssi ja luova liike sopivat kaikille ikään ja kuntoon katsomatta. Tanssilla voi lisätä asukkaiden yhteenkuuluvuutta ja läsnäoloa arjessa, löytää kehosta muistojen liikkeitä, virkistää, lisätä luovuutta ja jaksamista.

Tanssia voi myös jo vuoteessa olevan vanhuksen kanssa. Miten sormet tanssivat, löytääkö keho rytmin? Mitä sanat eivät kerro, sen liike ja kosketus kertovat.

- **Jennifer Joffs** – yhteisöllistä tanssia (myös ruotsiksi)
- **Annastiina Saastamoinen** – tanssia ja läsnäoloa luovassa liikkeessä

Kuva: Andréa Vannucchi

Teatteri-ilmaisu

Jokaisessa elämäntarinassa on draaman ainekset! Teatteri-ilmaisu rohkaisee osallistujia tutkimaan elämänkaartaan, yhdessä jakaen ja kokien. Teatteriharjoitteissa tutustutaan toisiin ja toteutetaan muistoista, unelmista ja elämänkokemuksesta kumpuavia kohtauksia ja keskusteluja. Teatteri-ilmaisu sopii erityisesti päivätoimintaan osallistuville tai palvelutaloissa asuville ikäihmisille.

- **Tiina Paananen** – Tule Elämystohtorin vastaanotolle!
- **Hanna Mäkinen** – Iloista arjen nyrjäytystä!

Musiikki

Musiikki sopii sekä henkilökohtaiseen kohtaamiseen vanhuksen kanssa että yhteisöllisiin hetkiin. Kansanlaulut, vanhat koululaulut, klassiset, ikivihreät ja hengelliset laulut vievät muistojen poluille. Tutut laulut mahdollistavat aktiivisen osallistumisen myös muistisairaille. Mikä musiikki rauhoittaisi levottoman asukkaan? Musiikin ammattilaiset tuovat musiikin osaston arkeen, hoitotyön rinnalle.

- **Terhi Lehtovaara** – osallistavia musiikkihetkiä, yksilöllistä ohjausta ja hoitajakoulutusta
- **Pia-Maria Björkman** – osallistavia musiikkihetkiä, hoiva- ja sairaalamusiikkia huilulla ja laulaen (myös ruotsiksi)

Kuva: Anna-Mari Rosenlöf

Kuvataide

Kuvataide aktivoi monipuolisesti aisteja, virkistää ja luo viihtyisää ympäristöä. Kuvataiteesta vanhus saa elämyksiä ja voi tuoda rakkaat muistot näkyväksi myös omaisille ja hoitajille. Taiteilijoiden opastuksella rakentuvat niin suuret yhteisölliset taideteokset kuin kodikkaat huoneen- taulut. Minkä lapsuudenmuiston sinä haluaisit maalata? Miltä märkä sammal tuntuu jalkapohjissa? Miltä havunneulaset tuoksuvat?

- **Suvi Aarnio** – kodikkuutta, väriä ja iloa laitosympäristöön
- **Assi Huhtanen** – moniaistillista värin kokemista värikylypymenetelmällä
- **Keanne van de Kreeke**
– osallistavat käyttötaideteokset hoitoyksikön arkeen
- **Minna Maija Lappalainen**
– yhteisölliset ja moniaistilliset teokset ulko- ja sisätiloihin
- **Tea Tikka**
– virikkeelliset Vuodenaikapuut
- **Sanna Vainionpää** – muistelutyöhön pohjautuvia taideteoksia omaishoitajille ja kotona asuville vanhuksille
- **Andréa Vannucchi**
– yhteisötaiteelliset teokset, kattomobilet vuodeosastoille

Sanataide

Sanataiteilijan ja vanhuksen kohtaamisessa vanhuksen omista muistoista ja sanoista syntyy runo. Sanataide sopii sekä kahdenkeskisiin tapaamisiin että ryhmässä jaettavaksi. Sanataidetta voidaan yhdistää myös vaikkapa kuvataiteeseen tai musiikkiin.

- **Helianne Kallio** – tarinatuokioita ja runoilua vanhusten kanssa
- **Veera Vähämaa** – sanataiteellisia kohtaamisia kaksin ja pienryhmässä, runo- ja proosatekstejä muistoista ja muista

Valokuvaus

Yhdessä rakennetuilla neulanreikäkameraneroilla kuvataan ryhmässä mustavalkokuvia. Camera Obscura -tekniikka on yksinkertainen; luonnonvalo ja mustavalkopaperi riittävät, mutta aikaa - sitä pitää olla. Mikä kuvauskohde sinusta tuntuu tärkeältä? Miltä tuntuu olla kuvattavana?

- **Kristian Jalava**
– Camera Obscura -työpajoja

Potilaskortti kertoo potilaasta, mutta yhdessä sanataiteilijan kanssa tehty runo ihmisestä.

LIITE 2: Kyselylomake Osaamispolun taiteilijoille

Kysely Osaamispolun liiketoimintakoulutuksesta

Hyvä Osaamispolun taiteilija,

Tällä kyselyllä kartoitamme osallistujien tyytyväisyyttä hankkeen tarjoamaan liiketoimintakoulutukseen. Tuloksia tullaan käyttämään Osaamispolun kehittämiseen ja työharjoittelija Piia Pentin opinnäytetyöhön.

Kyselyyn vastaamiseen kuluu noin 10 minuuttia ja vastaukset käsitellään anonyymisti. Vastausaikaa on maanantaihin 25.3.2013 asti.

Kysymykset 9-14 on tarkoitettu ensisijaisesti syksyllä 2012 Osaamispolulla aloittaneille taiteilijoille, mutta niihin voivat vastata muutkin.

Kiitos ajastasi!

1. Kumpaan Osaamispolku-ryhmään kuulut? *

- Syksyllä 2012 aloittanut ryhmä
 Keväällä 2013 aloittanut ryhmä

2. Oletko osallistunut / osallistutko Luovuus ja liiketoiminta -kurssille? *

- Kyllä
 En

3. Arvioi oma aikaisempi osaamisesi markkinoinnista. *

1 2 3 4 5
 Heikko ○○○○○ Vahva

4. Arvioi oma aikaisempi osaamisesi hinnoittelusta. *

1 2 3 4 5

Heikko ○○○○○ Vahva

5. Arvioi oma aikaisempi osaamisesi tuotteistamisesta. *

1 2 3 4 5

Heikko ○○○○○ Vahva

6. Arvioi aikaisempi käsityksesi yrittäjän tai freelancerin toimintaan liittyvistä kuluista ja velvoitteista. *

1 2 3 4 5

Heikko ○○○○○ Vahva

7. Onko sinulla oma yritys, toiminimi tai kuulutko osuuskuntaan? Valitse kaikki sopivat. *

- Oma yritys
- Toiminimi
- Kuulun osuuskuntaan
- Toimin verokortilla
- Ei mikään edellä mainituista

8. Mitä kautta toivoisit saavasi taiteilijana työtehtäviä hoitoyksiköissä? Mitä konkreettista pitää tehdä, jotta taiteilija ja hoitolaitos kohtaavat? *

9. Onko ymmärryksesi toimintaympäristöistä ja kohderyhmistä lisääntynyt Osaamispolun koulutuksen aikana?

1 2 3 4 5

Ei lainkaan ○○○○○ Paljon

10. Ovatko markkinointitaitosi lisääntyneet Osaamispolun koulutuksen myötä?

1 2 3 4 5

Ei lainkaan ○○○○○ Paljon

11. Ovatko tuotteistamistaitosi lisääntyneet Osaamispolun koulutuksen myötä?

1 2 3 4 5

Ei lainkaan ○○○○○ Paljon

12. Onko Osaamispolun koulutus kehittänyt hinnoittelukykyäsi?

1 2 3 4 5

Ei lainkaan ○○○○○ Paljon

13. Onko Osaamispolun koulutus lisännyt tietämystäsi yrittäjän tai freelancerin toimintaan liittyvistä kuluista ja velvoitteista?

1 2 3 4 5

Ei lainkaan ○○○○○ Paljon

14. Onko Osaamispolun koulutus lisännyt valmiuksiasi tarjota palveluitasi yrittäjämäisesti suoraan hoitolaitoksille?

1 2 3 4 5

Ei lainkaan ○○○○○ Paljon

15. Kerro omin sanoin, miten ja millaisia palveluita aiot jatkossa tarjota hoitolaitoksille? *

16. Vapaa sana. Tässä osiossa voit halutessasi perustella joitakin vastauksiasi, antaa palautetta tai kommentoida kyselyä.

LIITE 3: Läänintaiteilijoiden haastattelulomake

1. Kerro, millaista taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin tai soveltavan taiteen käyttöön liittyvää työtä teet ja minkälaisen kohderyhmien kanssa. Mistä löydän lisää tietoa toiminnastasi? (Esimerkiksi raportin tai vuosikertomuksen.)

2. Millaisina näet soveltavan taiteen menetelmin työskentelevien taiteilijoiden työllistymismahdollisuudet toimialueellasi? Ovatko työskentelymahdollisuudet muuttuneet viimeisen kolmen vuoden aikana?

3. Millaisena näet soveltavan taiteen tulevaisuuden Taiteen edistämiskeskuksessa?

4. Kuka tai mikä koordinoi toimintaa toimialueellasi?

5. Millaista ohjausta ja koulutusta taiteilijat mielestäsi tarvitsevat pystyäkseen työskentelemään hoitoyksiköissä soveltavan taiteen menetelmin? Valitse kaikki sopivat.

- a) Vertaistukea
- b) Työnohjausta
- c) Menetelmällistä osaamista
- d) Rahoituksessa auttamista
- e) Apua työskentelypaikan löytämiseen
- f) Jotain muuta, mitä?

6. Miten paljon arvioit soveltavan taiteen menetelmin työskenteleviä taiteilijoita olevan toimialueellasi?

- a) 0–10 b) 11–20 c) 21–30 d) 31–50 e) 51–100 f) 101–200

7. Miten luonnehtisit toimialueesi aktiivisuutta palveluiden tilaajana?

8. Ketkä tai mitkä ovat tärkeimmät yhteistyökumppanisi ja verkostosi?

9. Mitä muuta haluaisit kertoa? Herättikö tämä kysely jotain ajatuksia mielessäsi?

LIITE 4: Koulutuspäivän ohjelma

TILAA, TARJOA, TOTEUTA! **Taiteilija työssä vanhainkodissa**

**Keskiviikkona 22.5 klo 13–16, Vanhan Raatihuoneen Sali, 3 krs.
Vanha Suurtori, Turku**

Osaattori, Taiteen edistämiskeskuksen Osaamispolku, KUVA II ja Turun kaupungin ympärivuorokautinen hoito järjestävät yhdessä koulutuspäivän vanhuskeskusten johtajille, yksiköiden esimiehille ja vanhusten kanssa työskenteleville taiteilijoille.

Koulutuksen teemana on taiteilijoiden tuottamien palveluiden hankintaprosessi, hinnoittelu ja käytännön toimenpiteet yksiköissä taiteilijan tullessa taloon.

OHJELMA

13.00–13.15 Taidetervehdys ja tervetuloa, Osaamispolun taiteilijat ja Olli Hirvonen

13.15–14.00 Pöytätyöskentely: kokeiluista käytännöiksi

14–14.30 Pöytätyöskentelyn purku

14.30–15.00 Kahvi ja verkostoituminen

15–15.30 Kirsi Kiviniemi

15.30–16.00 Terhi Lehtovaara

16.00 Päivän päätös

Ilmoittautuminen 15.5.2013 mennessä: Marjo Lindström, marjo.lindstrom@turku.fi,
p. 044 907 3666.

Tervetuloa!

Kirsi Kiviniemi
ympäri vuorokautisen hoidon vs. johtaja, TtT
p. 040 683 0044, kirsi.m.kiviniemi@turku.fi

Olli Hirvonen
Kulttuurikoordinaattori, Vapaa-aikatoimiala
p. 040 192 5526, olli.hirvonen@turku.fi

Anna-Mari Rosenlöf
Taidekoordinaattori, Osaamispolku
Taiteen edistämiskeskus, Lounais-Suomen toimipiste
p. 0295 330 908 anna-mari.rosenlof@minedu.fi

LIITE 5: Kutsu Kulttuurihyvinvointi-kahvilaan

TERVETULOA KULTTUURIHYVINVOINTI -KAHVILAAN!

3.5. klo 9-12 Ruiskadun toimipisteeseen, luokat 158 A, B, C

Työpajaan osallistumalla voit

- rakentaa yhdessä OPSiin monialaista moduulimallia, jossa yhdistyvät terveyden, hyvinvoinnin ja taidealojen oppimistavoitteet
- muotoilla yhdessä kulttuurihyvinvointiin liittyviä sisältöjä
- tuoda esille ja pohtia omaa sisältö- sekä kehittäjäosaamistasi
- vaikuttaa tulevan OPSin kehittämistyöhön
- tuoda oman näkökulmasi moniammatillisen opetuksen suunnitteluun

Learning cafen tavoitteena on rakentaa tulevaan opetussuunnitelmaan monialainen moduuli, johon voivat osallistua terveys-, hyvinvointi- ja taidealojen opiskelijat. Paikan päällä voi kuulla sekä opiskelijoiden että opettajien aiempia kokemuksia moniammatillisista opinnoista ja ideoida itse minkälaisia toteutuksia ja opetusmuotoja jatkossa voidaan eri alojen välillä toteuttaa. Tilaisuus on osa Agricola-projektin Taiteen sosiaaliset vaikutukset -työpakettia, jonka puitteissa suunnitellaan eri tulosalueiden kesken yhteinen opintokokonaisuus.

TYÖPAJA ON TARKOITETTU KAIKILLE OPETUKSEN KEHITTÄMISESTÄ KIINNOSTUNEILLE!

Ilmoittautumiset 26.4. mennessä mona.mikkola@turkuamk.fi

Lisätietoja marja.susi@turkuamk.fi

LIITE 6: Elämänkaarilomake

ELÄMÄNKAARI

Liite 1

Tahdomme hoitaa potilaitamme/asukkaitamme mahdollisimman hyvin. Hyvän kokonaishoidon edellytyksenä on, että tunnemme hoidettavamme riittävän hyvin koko hänen elämänkulkunsa osalta. Tarkoituksenamme on tämän elämäntutkimuksen pohjalta laatia jokaiselle potilaalle/asukkaallemme henkilökohtainen kulttuurisuunnitelma. Toivomme, että potilas/asukas täyttäisi kyselyn mahdollisuuksien mukaan itse yhdessä omaistensa/läheistensä kanssa. Henkilökunta auttaa tarvittaessa kyselyn täytössä.

Nimi: _____

Yksikkö/osasto: _____

Syntymäpaikka: _____ Siviilisääty: _____

Kuuluuko kirkkoon vai väestörekisteriin, seurakunta: _____

Lapsuudenajan kuvaus

(Esim. lapsuuden elinympäristö, vanhemmat, sisarukset jne.)

Aikuisuuden kuvaus

(Esim. ammatti/työpaikat, asuinpaikat jne.)

Oma perhe

(Esim. avioliiton solmimispaikka- ja vuosi, sekä puolison nimi, lapsien nimet, asuinpaikat, ammatit jne.)

Eläkepäivät

(Esim. milloin ja millä mielellä jätite eläkkeelle jne.)

Muita teille tärkeitä ihmisiä:

Nukkumistottumukset

(Esim. mihin aikaan olette tottuneet menemään nukkumaan ja koska yleensä aamuisin olette heränneet? Onko yöunenne yleensä yhtenäinen? Oletteko tottuneet ottamaan päiväleivot?)

Ruokailutottumukset

(Esim. lempiruokat ja -juomat? Ruokat, joista ette pidä? Juotteko kahvia/teetä ja miten sen juotte, jne.)

Mieltymykset, kiinnostuksen kohteet ja ajanvietto

(Esim. Mitkä asiat ovat olleet teille tärkeitä? Onko teillä ollut joitain *erityisiä* kiinnostuksen kohteita tai mieltymyksiä? Onko teillä ollut joitain harrastuksia tai harrastuneisuutta johonkin? Entä onko sellaisia asioita, mistä ette lainkaan pidä tai joihin suhtaudutte ehdottoman kielteisesti?)

Oletteko kiinnostunut seuraavista asioista:

Musiikki; Minkälaisesta musiikista erityisesti pidätte? Käyttekö konserteissa? Pidättekö laulamista tai soitatteko jotain?

Tanssi

Kirjallisuus; Pidättekö lukemisesta, mitä mieluiten luette?

Runot

Kuvataide; Minkälaisesta taiteesta pidätte, käyttekö taidenäyttelyissä tai –museoissa, maalaatteko/piirrätkö itse?

Elokuvat ja teatteri; Minkälaisista elokuvista pidätte, seuraatteko elokuvia säännöllisesti? Oletteko käyneet paljon elokuvissa/teatterissa?

Televisio-ohjelmat; Mitä ohjelmia haluatte katsoa, entä seuraatteko joitakin ohjelmia säännöllisesti?

Radion kuuntelu; Kuunteletteko päivittäin ja onko teillä lempiohjelmia ja –kanavia?

Urheilu/ liikunta; Kiinnostaako teitä osallistua itse vai ainoastaan seurata? Mikä liikuntalaji kiinnostaa erityisesti?

Ulkoilu ja luonto

Eläimet; Mistä eläimistä pidätte? Onko teillä ollut lemmikkieläimiä?

Käsityöt/ kädentaidot

Pelit; Pelaatteko mielellänne ja minkälaisista peleistä pidätte?

Matkailu/ retkeily; Oletteko matkustelleet kotimaassa/ulkomailla?

Osallistuminen kerho-, järjestö- tai/ ja seuratoimintaan

Historia; Käyttekö mielellänne museoissa tai haluaisittekö käydä? Onko muistelu teille mieluista?

Juhlapyhät; Onko jokin pyhä erityisen tärkeä? Onko teillä joitain tiettyjä perinteitä tai tapoja?

Oletteko halukas kokeilemaan uutta? Mitä vielä haluaisitte tehdä tai kokeilla?

Onko teillä halua osallistua palveluihin, jotka vaativat osallistujilta myös oman rahan käyttöä?

Muuta tärkeää huomioitavaa sekä terveisiä henkilökunnalle?

Tämän kyselylomakkeen täytti ___ / ___ 20___ _____